

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

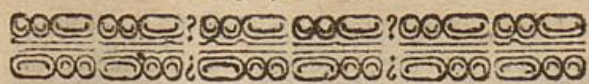
Medvlla Theologiæ Moralis

Busenbaum, Hermann

Monasterii Westphaliæ

Liber Quartus. De Præceptis particularibus, certo hominum statui propriis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40957

LIBER IV.

De Præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

CUM omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium uniuscuiusque, teneantur scire sub peccato mortali, ita ut ipsa eorum ignorantia vincibi is, (licet non sequatur transgressio) sit peccatum mortale: *Sylv. Savr. Sanch. Bald. t. 2. l. 1. d. 9. n. 8. & 9.* hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

CAP. I.

De Statu Religioso.

DUBIUM I.

Quæ sit natura Status Religiosi?

RESP. Status Religionis est fidelium, ad divinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico,

Dico, *ab Ecclesia*: etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant: postea tamen in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. statutum est, ne nova religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cum religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis jurisdictio, hæc autem à Papa proveniat, decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur. *Laym. l. 4. c. 5. c. 1.* Unde resolvuntur hi Casus.

I. Ad essentiam religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio, quia qui in Societate Iesu vota simplicia edunt sunt veri religiosi, uti definit Gregorius XIII. in bulla *Ascendente Domino*. *Laym. l. c. n. 4.*

II. Non sunt religiosi, ii ordines militares, qui conjugalem castitatem tantum vovent. Sunt tamen verè religiosi, milites S. Ioannis, & Teutonici, eorumque similes, cum tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiariis, sive Ordinis S. Francisci, sive aliorum, tantum sunt religiosi, qui in religione approbata, secundum certam regulam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ii non sunt, qui licet tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitant, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur, *Laym. l. c.*

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis, obedientiam vovent Confessario, aut Episcopo. Ratio, quia tali voto non subiiciuntur jurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius vicario, provenire debet. *Ibid. num. 7.*

VI Etsi

IV. Etsi Papa in votis solemnibus religionis dispensare possit, ut quis desinat esse religiosus; non potest dispensare tamen, ut quis manens religiosus, substantialibus votis non teneatur: quia ad essentiam religionis illa spectant. *Laym. l. c. n. 8. ex Nav. & c.*

V. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ religionis: etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ, exemptus censeatur. Deinde, etsi iugo regulæ absolutus sit, quoad culpam vel pœnam; tamen ex obligatione moralis honestatis, ex ea servare debet, quæ eum decent, & cum eius munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem deferre debet; etsi quoad figuram Episcopis secularibus se conformare possit, ut Clemens VIII. concessit apud *Sancti. 6. mor. c. 6.* Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione; tamen non tenetur ad regularem observantiam redire: quia recinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientia regulari exemptus fuit. *Ibid. ex S. Tho. Rodiq. Sancti. & c.*

Secus est in cardinali religioso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque si Papa eius renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui ordinis. *Palauus, de Lugo Resp. moral. l. 5. d. 12.*

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis, regulamque observare in omnibus, quæ

quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem, sed sub obligatione gravis culpæ, si ad eam regula obliget. Ita Laym. l. 4. t. 5. c. 1. n. 11. & 12. Ubi addit, quod etsi Parochus religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori, jam tamen consuetudine multis locis observari, ut non tantum in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subijciatur. v. Sylv. Sanch. l. 6. mor. c. 6. n. 36.

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Resp. Ad valorem eius, tres requiruntur conditiones. I. Est qualitas, seu aptitudo voventis, scilicet, ut juxta Trid. sess. 35. c. 15. de Regularibus, decimum sextum ætatis annum expleverit, annumque integrum, cum religioso habitu, steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse censeatur. Azor. tom. 1. l. 12. c. 2. q. 6. & 7. Rodriz. tom. 2. c. 6.

II. Conditio, Consensus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis: per hanc enim religioni incorporari debet. Idque ordinari, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certe majoris, aut principalioris partis;

partis; secundum cuiuscunque ordinis statura,
Navar. Less. c. 41. d. 7.

III Ut professio sponte facta sit, non cogen-
te gravi metu, qualis esset incarcerationio, alimento-
rum subtractio, eo quod in professionem con-
sentire noluerit. Itemque metus reverentialis,
non quidem se solo, se accedente precum, blandi-
tiarum, & imperii, sæpius repetita importunita-
te, aut gravi offensione, aut diu continuata in-
dignatione consanguineorum; adjunctis etiam
minis de subsidiis negandis, si ex religione egre-
diatur: hæc enim vel singula, vel certè simul
iuncta, considerata conditione hominis rudis, ti-
midi, &c. metum justum incutere possunt, & pro-
fessionem irritare, ut docet *Laym. cum aliis lib. 4. tract. 5. cap. 5. Less. lib. 2. cap. 43. dub. 7.* Unde re-
solvuntur sequentes Casus.

I. Is qui professionem irritam edidit, ex de-
fectu alicuius conditionis ex jam dictis, nisi eam
postmodum tacitè, vel expressè ratificaverit,
egredi, religione, & uxorem ducere potest: licet
ob evitacionem scandali, causam egressus dicere
debeat: & si ad forum externum causa deveniat,
defectum professionis probare; idque intra quin-
quennium à die professionis, post illud enim non
auditur juxta *Trident. cap. 19. sess. eadem.* quia
præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quod si tamen sciret, illam iuris præsum-
ptionem falsam esse, eo quod vel ignorans impe-
dimentum vel metu gravi, aliave iusta causa im-
peditus, reclamare intra quinquennium non po-
tuerit; vel impedimentum sit essenziale, ac per-
petuum,

R

petuum, aut saltem ultra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debetque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitutum, ut contra *Bon. de claus. d. 4. q. 2. p. 10.* docet *Nav. Sanch. d. 37. nu. 22. Less. lib. 2. cap. 41. d. 7. Azor. lib. 12. cap. 4. q. ult. Dian p. 3. t. 2. R. 53. Barbosa in Trident sess. 25. c. 19. num. 8.* ubi plures alios citat: & nisi aliud quid impediatur, fugere potest, ut docet *Laym.* Qui addit, quod si fuga sine gravi scandalo vel incommodo tentari non possit, monendum à confessario, ut professionem tacite ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat actusque iis propriis exerceat, cum intentione, quod professus talis ordinis esse velit, *vid. Au. cit. & Dian p. 8. t. 7. R. 51.* ubi ex *Trid. sess. 25. cap. 19.* probat, Episcopum de nullitate professionis, sive interventione superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suae professionis?

Resp. Religiosus vi suae professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Qua ex vi professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendere ad perfectionem; (licet secundum se non sit praecepti, sed consilii) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem, *S. Thom. 2. 2. q. 187. a. 2. q. 1.*

2. q. 186. a. 1. & 2. q. 184. a. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 1. num. 1. Suar. de relig. tom. 4. l. 1. c. 4. Bardi. de consc. d. 7. c. 6. §. 5. Unde resolves.

I. Religiosus non tenetur esse perfectus, sed tantum studere perfectioni, Bardi. & c. l. c.

II. Tenetur tendere ad perfectionem, 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria non contemnendo ea, Laym. l. c. c. 9. num. 13. 4. Tenetur aliquibus mediis uti, & si omnia media abjiciat, non est in statu salutis, Sua. Laym. l. c. dicens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita & regulas negligat, eò quod sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siue specialiter non præcepta, nec promissa: quia alias moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis, Suar. l. c.

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ religionis, (non per alia) hoc est servando suas regulas Sanch. l. 6. c. 5. num. 1. & 2. Hinc peccat 1. per contemptum regulæ, hoc est; si nolit subijci *ib. n. 6.* 2. si tantum velit servare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. *ibid. n. 7. 3.* per actum directè contrarium hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale docet Sanch. n. 10. Pellizor & Bardi. l. c.

IV. Si quis non tantum intendat non esse sollicitus in observatione regulæ, sed etiam nunquam servare, etiam si facile possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali. Suar. l. c. n. 24.

V. Si ex remissione animi, & sine ullo justo titulo, per

per directam intentionem, velit aliquam regulam non servare, erit saltem levis contemptus, & peccatum veniale *Suar. l. c.*

VI. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale; dicit *Sanch. l. 6. mor. c. 4. n. 18. & 20.* Tum quia perturbat religiosam disciplinam: tum quia secundum quosdam est contemptus interpretativus, vel saltem probabilissimum eius periculum: tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit graviter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulam laxitatem. *Sanch. Laym. l. 4. s. 5. cap. 9.* tum quia constituit se in eo statu, ut tanquam incorrigibilis sit expellendus; tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis & non mereatur expelli: at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, sicut debeat expelli, aut si toleretur plurimum nocet, ergo per accidens, & indirectè agit contra professionem, peccatque mortaliter. *Sanch. c. 4. num. 18, vid. Aut. cit.*

VII. Religiosus Societatis Jesu peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimitte dum, vel ejiciendum prævidet: & licet ita dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa irrita est dimissio utpote obviata per dolum dantem ipsi causam; (sicut in matrimonio, & ceteris contractibus) unde subjacet poenis apostatarum, *Bon. de claus. q. 2. p. 2. §. 1.*

VIII. Scho-

VIII. Scholasticus Societatis Jesu, qui, pravis moribus, de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetravit, non est liber à votis, *Less. l. 2. c. 4. o. d. 15. Sanch. l. 6. c. 9. n. 99. Laym. l. 5. t. 5. c. 9. n. 13.*

DUBIUM IV.

Ad quid religiosus obligetur vi votorum?

Resp. I. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio aestimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicavit, Constat *ex capite. Non dicatur, 12. q. 1. c. Monachi.*

Dicitur I. *Bona temporalia*: quia retinet religiosus dominium spiritualium, honoris, famæ, & similibus. Item jus eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 7. Sanch. l. 7. ca. 18. Less. l. 2. c. 4. d. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 7.*

Dicitur II. *Dominium vel facultatem disponendi*, propter religiosos Societatis Jesu, qui post emissà vota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamè habent jus actuale, de iis pro suo arbitrio disponendi, vel utendi; in cuius abdicazione, essen-

R 3   tia

tia religiosæ paupertatis consistit. *Sanch. Laym. l. c. n. 3.*

Dicitur III. *Independenter*: quia religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & revocabile ad nutum superioris, quod nomine proprii non comprehenditur, *Laym. c. 7. n. 12.* Unde sequentes Casus resolvantur.

I. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imo, sine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati, quod ea nunquam sint acquisituri; quia præjudicarent immunitati Ecclesiasticæ, *Lugo Resp. mor. l. 3. d. 8.* Neque possunt fructus seu redditus à donatore destinatos ad eam, applicare ad usus alios, v. g. solvenda debita, &c. *vid. d. 10.*

II. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterii, idque in monasterii commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet religiosi, aliquod Ecclesiasticum Beneficium. Quo casu competit ei administratio reddituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas applicare potest, juxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium: cui servit: ac consequenter donationes de redditibus beneficii factæ ab eo in usus non pios, invalidæ sunt, & contra justitiam, neque accipientes possunt turba conscientia retinere. *S. ar. to. 4. de rel. l. 5. Molli. d. 276. G. c. communiter.* Ratio, quia non habent dominium dictorum reddituum. *Lugo de iust. to. 1. d. 4. s.*

d. 4. s. 1. Nihilominus *Wadin.* apud *Dian.* p. 8. t. 6.
R. 133. probabile censet, quod etsi illicitæ; va-
lidæ tamen sint istæ donationes: idemque multo
magis de donationibus Episcoporum regula-
rium censet cum eodem, *Dian. l. c. R. 132. & c.*
contra *Sanch. Suar. & c.* Ad monasterium verò
omnia alia, quæ aliunde, quam ex Beneficio ac-
quiruntur, nisi ex consuetudinæ cedant Ecclesiæ,
Nay. Azor. to. 1. l. 12. c. 10. q. 6. & 7. Mol. Lay. l. c. v.
Trid. sess. 25. c. 2. d. Regul.

III. Non tantum jure antiquo, sed etiam post
Tridentinum, probabile est, religioso in mona-
sterio, vel juxta illud manenti, annuatim assignari
posse redditum, ut ex eo vivat suo commode
& incommodo, revocabiliter tamen ad nutum
Prælati. Similiter monialibus victum præberi
posse, ita ut ipse sibi labore manuum vestes com-
parent. Ita contra *Azor. Less. & Mol.* docent
Sanch. l. 7. mor. c. 22. Tan. Laym. l. 4. c. 7. Qui
addit, talem consuetudinem, ubi viget, non dam-
nandam: probat tamen tolli debere si commode
possit, monetque, non sine urgentissima causa
inducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus, si
quid, seu domum foris, etiam ex iis, quæ ad
victum & vestitum pertinent, sine superioris con-
sensu expresso, tacito vel præsumpto, accipiat, re-
tineat, absumat, permutet, alteri donet, vel ac-
commodet. Ita *Less. l. 2. cap. 41. d. 8. & d. 9. nu.*
79. Sanch. 7. mor. c. 19. num. 53. & cap. 21. num. 31.
Suar. tom. 3. de relig. l. 8. c. 11. Laym. l. 4. t. 5. cap. 7.
Azor. to. 1. l. 12. c. 12.

Dixi.

Dixi I. *sine consensu tacito*: quia si Prælati sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cum facile possit, tacite consentire, & approbare videtur. Unde *Sanch. 6. mor. cap. 9.* ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi. sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Prælati subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere iis omnibus ad proprium usum, tacite facultatem concedere censetur donandi aliis, ut notat *Laym.* Monet tamen *Less.* talem consensum non præsumendum, nisi in rebus parvis & crebro occurrentibus.

Dixi II. *vel presumptio*: hic enim locum habet, cum res urget, superiorque non est præsens. Ad hanc autem, ut vult *Sanch. & Bonac.* non sufficit, quod superior libenter concederet, si peteres,) alioqui omnes donationes à Prælati permitti solitæ, licerent sine venia, quod cederet in eversionem disciplinæ regularis) sed requiritur, ut ipse censeatur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis repetere. Addit tamen *Suar. & Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogetur. Ratio, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris, saltè virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque si superior tancum sit in vitus, quoad modum, venialiter quidem peccatis non tamen contra paupertatem docent *Suar. Sanch. Laym. l. 5. r. 5. c. 7.*

IV. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in usum tuum concessis, in alium usum expendas, aut culpabiliter amittas; vel destruas lata culpa. Ratio, quia in iis tantum habes usum facti, idque precario, quamdiu superiori videbitur: estque actus dominii, posse rem arbitrato suo destruere. *Sanch., cap. 19. Laym. num. 6. Less. num. 79.*

V. Item peccas, si quid abscondas, ut illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contra quam regula ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantum administratores. *Laym. n. 9. ex S. Thom. & c.*

VI. Si prælatus permittat subdito, ut bona, ex quacunque causa, aut titulo provenientia, in usus vanos, turpes; aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis: estque talis donatio seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. *Navar. Sylv. Valentia. Mol. t. 2. d. 276. Azor. Less. d. 9. Sanch. Laym.* Quia Prælatus non potest dare veniam maiorem, quam ipse habet: ipse autem cum sit dominus, non potest bona, suo arbitrato, & inutiliter expendere; sed tantum in Religionis necessitatem, & utilitatem, *v. G. Lugo de iust. d. 3. sect. 7. n. 131.*

Resp. II. Religiosus voto castitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione

R 5 veneros

venerea, interna & externa, proindeque si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuria, & sacrilegii, *Less. & Laym. c. 8.*

Resp. III. Religiosus ex voto obedientia, obligatur ad omnia, quae superior praecipit, secundum regulas & constitutiones ordinis, sive directè & expressè, sive indirectè & implicitè. Et quidem si praecipiat in virtute S. Obedientia, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali, quia intendit obligare, quantum potest, sub veniali autem, si alia forma uratur, vel sub nullo; quod consuetudo in Societate Iesu approbat. *v. S. Thom. 2. 2. q. 104. Sylv. Sanch. l. 6. mor. cap. 1. Less. l. 2. ca. 41. dub. 9. Laym. c. 9.*

Porrò quae indirectè pertinent ad regulam, *Sylv.* & quidam alii ampliant ad illa, quae faciunt ad pleniorum eius observationem. *Sanchez* tamen arctat ad res valdè necessarias, sine quibus regula commodè servari nequit: alioqui enim superior quasvis corporis macerationes praecipere posset; ordinantur enim ad pleniorum observationem regulæ. *Laym. l. 4. t. 5. c. 9. Less. l. 2. c. 1. d. 9.* Unde resolves.

I. Non tenetur subditus obedire in iis, quae sunt vel contra regulam (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra regulam, ut essent magnae macerationes, (nisi in poenam, vel ad obligationem votorum necessariae,) vel ut acceptet Episcopatum. *Diaz p. 6. t. 8. R. 33. & alii sex*, vel infra regulam, scilicet vana (nisi praecipiat ex causa, quae sit secundum

secundum regulam, v. g. ut obedientia exerceatur. Nec refert, quod regulæ jubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur, Ita *Suar. Sanch. 6. mor. c. 2. Laym.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget, eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio, quia talis regula non est minus præceptiva, quam vox superioris: & subditus promittens observationem regulæ, eo modo quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindeque Carthusianus, v. g. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non jejunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat, *Si Tho. in 1. d. 44. q. 2. a. 3. Valent. Sanch. 6. mor. c. 1. & 4. Vasq. Rodrig. Laym. l. c. n. 6. Esc. &c.*

III. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio, quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantum est ordinatio seu monitum obligans tantum ad pœnam, si imponatur, *Si Thom. Lay l. c. &c.* Hinc nec transgressio illius ex tationabili causa; & bono fine, seu ex motivo virtutis facta, v. g. si extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat. *Lay. l. c.* Quem ut plurimum concurrere, adeoque raro omni culpa vacare, putat *Valent. Sanch. & Suar.* Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgredietur, religiosam disciplinam graviter perturbet,

R. 6. caque

eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccat mortaliter, *Lay l. 5. t. 5. c. 9. Sanch. num. 18.*

IV. Et si Capitulares novum statutum condere possint quo ipsi, aliique postmodum professionem edaturi, obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, sed ad regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet *Laym. loc. cit. num. 10.* Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem provinciali, (juxta cuiusque ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; non sit regulæ difforme, *vid. Escob. de leg. E. 1. cap. 2. n. 15.* Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *reg. 39. in 6* addit *Laym. & Sanch. ex Sylv. & Azor tom. 1. lib. 13. c. 1. q. 19. Less. lib. 2. c. 41. n. 22.* nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem vivendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obedientiæ, etiam Pontifici, provenit ex voto, quod factum fuit secundum propriam regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conservationem, ad eum Prælati cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere optest, quando ad hoc se implicite quisque obligasse censetur, *Sylv. Less. Sanch. Laym. l. cc.*

V. Et si consuetum non sit, nec consultum, ut Prælati sub peccato præcipiant actus internos; probabile tamen est fieri posse ut docet *Laym. Suar. & c.* Ratio, quia verisimile est, quod aliqui religio-

religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, utrum sit res licita, quam Prælati jubet, vel iusta causa imperandi?

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est jure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si grave damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio favendum est reo, eique de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione juris, quo potest se à periculosis rebus conservare, *Less. Sanch. 6. mor. cap. 4. alique.*

DUBIUM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi religionem?

Resp. I. Omnes illi, & soli, possunt ingredi religionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstricti: qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. *Less. lib. 2. cap. 41. dist. 3.*

Unde 1. Non possunt ingredi religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant. *Laym. l. 4. i. 5.*

35. c. 4. num. 1. 3. Nec servi, sine consensu dominorum, 4. Nec qui decipit virginem, sub promissione matrimonii. 5. Nec is, qui non est solvendo creditoribus; modo in seculo manendo, possit intra paucos annos solvere. *D. Thom.* tamen *Sylv. Fumus v. Religio*, & alii, putant, illum posse bona presentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papae, cui iuramento se obstrinxit: praequam quod sit obstrictus suae Ecclesiae, sicut maritus uxori. Nec conjuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset, ante expletos 2. menses, qui eis à jure conceduntur; aut nisi alter conjugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi possit.

Resp. II. Qui vovit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum perversionis, *Laym. l. 4. t. 5. c. 6. n. 5.*

II. Qui vovit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contra; quia minus praestaret, quàm promisit. Quod si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personae traditio, & religioni jus in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale jus religioni strictiori erat acquisitum, *Laym. l. c. ex Sancto Thom. q. 6.*

III. Is

III. Is qui vovit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseverandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est, *Laym. l. c. ex Sanch. & c.*

IV. Professo licentiam transeundi ad ordinem laxiorem, Episcopus vel Prælati ordinis exemptus, eum consensu Capituli, dispensativè ex justa causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. n. 103. Sanch. 6. mer. c. 7.*

V. Professus, ad ordinem strictiorem, petita licet non concessa, Prælati sui licentia, ex justa causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus sine causa, temere fieri non debet. Quod si autem fiat, spectanda est austeritas circa silentium & solitudinem; idque non tantum secundum institutum regulæ, sed etiam secundum observationem præsentem. Probat *ex c. Licet, de regularibus v. Laym. Sanch. l. c. c.* Ex dictis resolvuntur hi Casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra, cum religio Monachorum austerior sit. *Laym. l. c.*

II. Professus regulam strictiorem, si ea non servetur in suo monasterio, aliove eiusdem ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula servetur: ita ut considerato præsentis statu ducat vitam strictiorem.

Laym. l. 4. tr. 5. c. 6. nu. 10. Sanch.

Rodr. & c.

DUBI

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur religiosi eiekti & fugiivi?

Suppono, religiosum justas ob causas religione expelli posse. 1. Si in gravi vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat: in quo tamen casu, moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quam ejiciendas, putat *Sanch. l. 6. mor. cap. 9.* 2. Si ob criminis infamiam, sine gravi ordinis damno, tolerari nequeat, 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentialiale, vel saltem admodum grave, v. g. lepram, &c. ut docet *Nau. Sa. V. Religio. num. 34. Sanch. 6. mor. cap. 4. n. 56.* Ratio, quia in re admodum gravi deceptus, ita ut fraus dederit causam admissioni, v. *Dia. p. 9. t. 9. R. 57.* ubi docet, quod licet hactenus ex communi sententia *Sanch. Suar. Azor. Rodrig. &c.* Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum poterint expelli, jam tamen propter declinationem *Vrbani VIII.* editam anno 1624. per nulla privilegia possint expelli e Religione, (excepta Societate Iesu) nisi sint incorrigibiles; tales autem non censeantur, nisi unius anni jeunio & penitentia in carcere sunt probati.

Hoc supposito, Resp. I. Professus è religione ob culpam eiektus, manet religiosus, votisque adstrictus, *Laym. l. 4. t. 5. C. 13. ex communi.* Undere-solvuntur hi Casus,

I. Eiektus,

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, usum & administrationem tantum sibi vindicare potest, non autem dominium neque illud acquiritur monasterio, cuius non est membrum amplius, sed Ecclesiae, in qua Beneficium habet, vel Papae, si beneficium non habet, & exemptus est. Quod si autem non sit exemptus Episcopo loci, *Lay. l. c. ex Mol. & Less.*

Dixi, *eiectus*, quia fugitivos & apostatas, iis exceptis, quae ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, monasterio acquirere verius est, si illud domini in communi capax sit, sin minus, Sedi Apostolicae. Ratio, quia monasterium, instar servorum, eos vindicare & reducere poterat, *Laym. l. c. ex Azor. Sylv. & c.*

II. Eiectus per culpam, non omnino solutus voto obedientiae, etsi eius executio magna ex parte cesset: quia caret superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud servare in praeparatione animi, si recipiatur, *Laym. l. c. ex Nav. Less.*

III. Idem à reliquis monasticis observantiis, & regulis ut à jeuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est, *Laym. l. 4. t. 5. c. 12. Sa. n. 40. Nav. & alii: contra Less. Sanch. & c.* Ratio est, quia talium observatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nav. & Azor.* probatque *Rodriguez*, eiectum tuto manere extra suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quod iustae sententiae suae eiectiois se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio, quia cum
fit

fit obligatus votis, tenetur se qualificare, ut vota sua convenienter professioni exequi possit. *Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum revoget. Laym. l. c. n. 6. ex Sylv. Sanch. & Less.*

V. Eiectus potest tunc in seculo manere, si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vovit; neque per ipsum (ut suppono) jam stat, quo minus in sua recipiatur. Ita *Rodrig. Laym. &c. l. c.* Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere, ut vel aliam religionem intret, vel ad suam revertatur: imò etiam Ordinarii locorum eiectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quod tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo vivant. *v. Laym. loc. cit. n. 8. & 9.*

Resp. II. Prælati ordinarum fugitivos, & apostatas requirere tenentur, si absque gravi ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l. c.* Ratio prioris partis est, quia jure divino & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob justam causam possint ejici, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiverunt, poterunt non recipi. *Laym. l. c. n. 7. ex Sanch. &c.*

Dixi, *fugitivos & apostatas*: quia per sententiam justam eiectos, etsi se correxerint, necessario recipiendos, negant *Sanch. l. c. & Azor lib. 12. c. 17.* affirmant *Nav. Mol. t. 1. d. 140. Less. l. b. 2. c. 41. d. 15.* Utrique probabliter.

Quæres. An professus in uno monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud?

Resp. Possit, si plura monasteria faciunt unum corpus

corpus sub uno capite; secus, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc conventu, *Laym. l. c. num. 10.* Vide etiam *Sanch. l. 7. mor. c. 32.*

CAP. II.

De Statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus vel prima saltem tonsura, sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis & aliis paucis.

DUBIUM I.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, autoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym. l. 4. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non sunt

sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*: quia in Beneficio duo jura à se mutuo separabilia distinguuntur. I. Est jus, seu potestas exercendi muneris spiritualis, estque simpliciter spirituale. Alterum est jus percipiendi redditus Ecclesiasticos: quod etsi secundum se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Auctoritate Ecclesia &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos annectere, ipsosque est dispicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium dividitur I in Seculare, quod pro secularibus, & Regulare, quod pro regularibus est institutum. Unde sine dispensatione, nec seculare regulari. Nec contra confertur potest. Porro omne beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum: per eam enim ex seculari, fit regulare & contra.

II. Beneficium aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione; ut Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitates, hoc est, quæ habent præminentiam, cum jurisdictione in foro externo ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, sive secularis, sive regularis, Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia, fins

sine iurisdictione; v.g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item Beneficia quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione; ut Custos, Thesaurarius: Primicerius, Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur, Beneficia curata: hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur, cum præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia divina obeunda, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; ut Canonicatus, sive seculares, sive regulares, Capellaniæ. v. Laym. l. c. & Less. l. 2. c. 34. d. 2.

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia?

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus modis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v.g. Canonicorum; vel etiam postulationem, (quæ est electio eius qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem superioris, si electum vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præviam, & institutionem subsequam, à Prælato Ecclesiæ factum, si præsentatus sit idoneus, Et si verò Patronus præsentato jus ad rem

rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re, & collatio beneficii per institutionem datur. 3. collationem liberam, quando Beneficium solo jure Prælati datur, nec Patronus juri subest. Unde etiam Beneficia, ex modo conferendi, dividuntur in Electiva, Patronata, & Libera.

Resp. I. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc jus alteri competat: supremus autem & universalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa, *Less. lib. 1. c. 35. d. 10.* Ratio prioris est, quia Episcopus in sua diœcesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Jure præventionis. 2. Jure concursus. 3. Jure devotionis, de quibus *v. Less. loc. c.* ubi notat, jure præventionis & concursus, ad vitandas lites, rarius Papam uti: imò per concordata Germaniz inter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit: *Ad sacra &c.* alterni tantum menses Papæ collationi reservantur, scilicet Januarius, Martius, &c. reliqui verò ordinariis collatoribus relinquuntur. Imò si per tres menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla dispositio vel gratia Papæ appareat Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papa, quamdiu Sedes vacat *Less. loc. c. Laym. cap. 20.* Quod si autem Pontifex & Ordi.

& Ordinarius eodem die idem beneficium diversis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui invenitur in possessione; quia pro eo jus præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur provisorius à Pontifice, ob dignitatem provisoris *Barbos. & Bardi. d. 6. c. 6. §. 10. ex c. Si à sede.* Denique si ultima nocte mensis Episcopalis beneficium cæperit vacare, in dubio utrum ante, an post mediam noctem, qua incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, præsumptio juris est pro ordinario, *Gonzal. Barbos. Bard. d. 6. §. 11.*

Quæres. I. Quid & quotuplex sit jus Patronatus?

Resp. I. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans *Resp. II.* Esse duplex, scilicet jus patronatus Ecclesiastici, quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis; & jus patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundavit vel dotavit, vel erexit. *Lay. lib. 4. tr. 1. c. 13. n. 2. & 4.*

Quæres II. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? *Resp.* Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, ejusque dispositio pro ea vice devolvitur ad eum, cuius est instituere præsentatū.

Quæres III. Quid faciendū, si multi præsententur?

Resp. I. Si patronus, qui antea præsentavit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælati instituere utrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam nec contra.

Si ta-

Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior jure, ex c. *cum authenticè, de iure patronatus. Resp. II.* Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Iohannem præsentet, potest collator conferre utri maluerit. Imò iuxta Sylv. Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quod patroni non conveniant. *Resp. III.* Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conveniunt, v. *Leß. l. c. d. 8. & Laym. l. c.*

ARTICULUS III.

Qua intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

Resp. I. Ut Beneficium aliquod validè & licitè obtineatur, requiritur, ut sit persona capax & habilis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus, (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo maior non est annexus) non irregularis non excommunicatus non improbus, aut facinorosus, ut habeat scientiam competentem ad munus Beneficium annexum, & ætatem, & legitimam, nisi dispensetur, scil. pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian. p. 3. t. 6. R. 64. ex Azor & alius 5.*) pro eo quod Subdiaconatū requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum, 22. pro eo quod Sacerdotum

vige
Trid.
bus,
non
fuer
& do
R
habe
re vo
& fa
re rec
Ratic
annex
sicur
nem
sed pa
ter po
fructu
Com
tata v
ctus
re po
nium
D
si is n
licet
inde
si ali
17. s
la pe
jure
tion

vige-

vigesimalum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud jus ubique non est receptum; vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti usucapionem & dominium parit. Ita *Less. d. 20.*

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcumque, habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam, clericandi, & sacrum ordinem accipiendi, iutra tempus à jure requisitum, *Laym. cap. 14. Less. l. 2. c. 34. d. 26.* Ratio quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imò si curatum seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiam ipso jure est privatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, ut patet ex *c. Commissa §. 7 de elect. in 6.* Quod si tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò & Episcopus dispensare potest, ut vicario substituto, studiis per septennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem sacrum:* quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non nisi venialiter peccat; si aliàs officio suo satisfaciatur, ut docet *Laym. cap. 17. Sanch. 7. de matr. d. 45. v. usq.* Ratio, quia illa perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Unde *Garfias p. 3. c. 4. num. 42.*

S

talem

talem ab omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam*: quia si ex justa causa postmodum status Clericalis minus illi convenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum: v.g. si primogenitus familiae, aut frater unicus sine liberis decedat, si opimum matrimonium ad conservationem familiae nobilis, vel ad lites graves sopiendas necessarium, offeratur. Ratio, quia non est mens Ecclesiae, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, ut haec & similia bona impediatur. *Laym. Less. l.c.*

ARTICVLVS IV.

An liceat habere plura Beneficia?

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsece mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali praefereens, imo ordinarie illicita, & naturali juri repugnans, (si talia sint, quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi iusta causa ex circumstantia cohonestetur. Ita fere *Laym. l. 4. t. 2. c. 8. num. 1. ex D. Th. Less. Azor. &c. commun.* Quia ut docet *Trid. sess. 24.* pluralitas huiusmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus divinus, Ecclesia operariis, fundator pia intentione, pauperes utiliores Ecclesiae futuri sustentatione privantur. Hinc Beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica possessione secundi, vacat prius, qualia sunt plura Be-

ra Beneficia curata, item plures dignitates, personatus, duo Beneficia uniformia sub eodem tecto: & in Incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat, qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v.g. Canonicatus duo diversarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trid. s. 24. c. 12. de refo.* ut non liceat ultra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Unde *Laym. c. 8. n. 6.* docet, Canonicatus in Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantum residentiam mediæ anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

Dixi, nisi iusta causa cohonestetur: quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, ut docet *Less. n. 124.*

Porro iusta causa dispensandi erit, evidens necessitas & utilitas Ecclesiæ; & quandoque etiam prærogativæ, & merita personæ, v.g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, autoritas, virtus, &c. modo caveatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prærogativam personæ, ad privatum tantum, & non ad commune bonum referatur. Imo sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si utrumque adeo sit tenue, ut neutrum sufficiat ad sustentationem: modo utrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quando parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria: tunc enim utrumque per modum

dum unius possidetur, ita tamen ut teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitime sunt unita.

IV. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

V. Quando unum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuum, sed ad aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ita *Regin. ex Sylv.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam?

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosque qui curatum Beneficium habent, jure divino teneri. Nec sufficit, si per alios administrēt, nisi majus bonum urgeat: quia contra rationem est, ut hic officium & fructus, alter onus habeat, *Bon. t. 1, d. 5. de oblig. ben. p. 1.*

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, ut si Episcopi intra annum ultra tres, & parochi ultra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita, & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess. 23. de reform. c. 1. v. Bon. l. c.* Notat autem *Dian. p. 9. t. 7. R. 53. ex Bordon.* supradicta etiam habere locum in Superioribus, sive Prælatibus regularibus, ideoque eos teneri tempore pestis etiam cum periculo suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas vel portiones, si intra annum ultra tres menses absint, primo anno media parte fructuum, secundo vero anno omnibus fructibus, quos illo

illo anno lucrati sunt, privandos. Quæ tamen poen^a
na est sententiæ secundæ, non latæ, ut constat e
Trid. sess. 24. c. 10.

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse,
1. Doctionem Theologiæ, vel Juris Canonici:
neque ad hoc licentiam Prælati aut Episcopi re-
quiri; requiri autē ad doctiones literarum huma-
norum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat
consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Juris Ca-
nonici, id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Ob-
sequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ utilita-
tem. 4. Licentiam legitimam ex quavis alia
justa causa. 5. Honestam consuetudinem, ubi
dispositio Concilii non est recepta, *v. Bon. l. c.*

Resp. V. Qui absque justa causa abest: peccat
mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem
fructuum: si officio satisfecerit, nisi ad eam con-
demnetur, vel nisi id aliquo jure sit expressum.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt,
non lucrati distributiones, juxta *Trid.* nisi tamen
absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commis-
sione Capituli, vel omnino involuntariè, ob mor-
bum, captivitatem, injustam excommunicatio-
nem, &c. *v. Less. lib. 2. c. 34. dub. 29.*

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Resp. I. Beneficia quatuor modis amittuntur.
1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione
juris, idque vel propter alterius Beneficii incom-
possibilis

possibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per commissionem criminis, (v.g. hæresis, schismatis; sodomix sapius exercitæ) cui amissio Beneficii ipso facto est annexa, ut v. apud Lessl. l. 2. d. 34. 3. Per sententiam iudicis. 4. Per liberam resignationem: de qua.

Resp. II. Resignatio est spontanea proprii Beneficii dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet Tacita, quæ fit ex juris dispositione; ut dum quis religionem profitetur: & Expressa, quæ rursus est duplex, scilicet Pura, quæ fit sine conditione, & pacto appposito, coram Ordinario, qui Beneficium cui libere alteri conferre potest; & Conditionata, seu in favorem: eaque vel est Simplex in favorem, ut quando fit absque reservatione; vel est Qualificata, quando scilicet fit reservato sibi iure regie, vel pensionis, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani, non nisi in Pontificiis manibus fieri potest. Et quamvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificiis manibus faciendam, cum alioqui periculum sit, ut Beneficiorum resignationes speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant, quod iura Canonica detestantur: probabile tamen est, in manus Ordinarii fieri posse, eo quod permutatio in ejus manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio, quamvis addita deprecatione, ut personæ certæ consecratur. Idque observari potest, ubi non est recepta Bulla *Pii V.* quamlibet personæ successuræ de-

signa-

signationem prohibens, quam citat Laym. hic
c. 17.

Porro ut resignatio conditionata valida sit, requiritur 1. Ut Beneficium sit resignantis, cum resignatio sit juris sui dimissio. 2. Ut fiat libere. 3. Ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarii Collatoris vel institutoris, juxta dicta. 4. Ut acceptetur à Prelato, in cujus manibus sit: quia sine acceptatione jus suum resignans non perdidit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clausula consueta, (*non aliter nec alias*) est resignatum. 6. Ut is, cui conferatur, acceptet: alias enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, *non aliter*. 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatum vel electivum. 8. Si resignans sit infirmus, ut à resignatione supervivat 20 dies: alias enim per obitum vacare censebitur. 9. Ut si resignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menses à supplicatione oblata computandos, in loco Beneficii publicetur: sin autem extra curiam, intra mensem: alioqui si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cepit possessionem, Beneficium per obitum vacare censebitur, *Less. & Laym. c. 17.*

Resp. III. Permutatio Beneficiorum, quæ est quedam species conditionalis resignationis, fit, cum duo beneficiati, unum vel plura sua Beneficia, Pontifici non reservata, in manus Ordinarii, alteriusve Episcopali autoritate præditi, resignant, cum conditione, ut is postea vicissim alteri alterius Beneficium conferat. Quod

quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum interest, scilicet patrono & Collatore inferiore: Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in favorem, vid. Less. c. 31. d. 35. & 6. Lay. 27. Bon. de simon d. 1. q. 4 §. 12.

Quæres I. An licitæ sint permutationes eorum Ordinariis, in mensibus reservatis per concordata Germaniæ. *Resp.* Affirmativè, quia per reservationem concordatorum non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriores facere, quàm Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres II. An licitum sit permutare Beneficia compensata fructuum æqualitate?

Resp. I. Non licere, si Beneficium copiosius, non separatis proventibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia excessus ille eo ipso quod manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. II. Posse peti compensationem, ob huiusmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se proventibus sui Beneficii; ideoque talis compensatio non est pretium Beneficii, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua conditioe nollet se spoliare.

Resp. III. Intra proventuum posse separari à titulis, & primo nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris, idque

autho-

authoritate solius Papæ, v. *Less. l. c. Bon. l. c. §. 12. num. 11.*

Quæres III. An licitè permutetur Beneficium, hac lege, ut expensæ litis, vel bullarum, refundantur per recipientem? *Resp.* Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine qua actus non fuerit futurus, idem de simili resignatione affirmare. v. *Less. l. c. Bon. l. c. n. 9.*

ARTICULUS VI.

Quid & quotuplex sit pensio?

Resp. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno Beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. g. Cantori, & dituo, patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causa resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantum datur.

Porro circa pensiones *Laym. c. 18. & Less. 34.* docet hæc. 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ: id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis, v. g. propter pauper-

tatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus in permutatione Beneficiorum. 4. Debere esse moderatam, ita ut beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio: talis autem perumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiritur consensus patroni, ut quidam volunt, quia id nullo jure statutum est. Neque ullum sit præjudicium per impositionem pensionis, cum is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantum habeat jus instituendi, & præsentandi, quod ei non admittitur. 4. Pensionarius post constitutionem *Pii V.* ubi ea est recepta, tenetur recitare Officium *B. V.* nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui morte Pensionarii, sicut ususfructus morte usufructuarii. Possit tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione pensionis, *vid. Laym. c. 18. & Less. l. 2. c. 35. d. 22. Bon. l. c. §. 13.*

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas?

Resp. I. Clerici majorum ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum jure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesie.

Dixi.

Dixi, *majorum ordinum*; quia minorum, non tantum non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cum Episcopus primam tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantum fiat aliquoties: vel per modum consilii, *Less. l. 2. c. 37. d. 9.* Unde resolvuntur hi Casus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ ducit uxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum: quia dispensatio. utpote odiosa, stricte est explicanda, & characterem retinet. *Bon. & Azor. l. c. c. 5.* contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respondententes horæ, quæ ordinatur, *Bon. tr. de Horis, q. 1. punct. 5. ex communi.*

Resp. II. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, utriusque sexus obligantur ad Horas, idque ex antiqua & recepta consuetudine, quam tamen quidam, ut *Aragonius*, putant non obligare tam stricte, ut peccent mortaliter, si bis terve omittant, & de Monialibus dubitat *Cajet. Medin. Armill. Dian. tr. 12 R. 17.* imo eas (atque adeo omnes Religiosos sacris non initiatos) non tenent sub onere peccati, absolute, sed nimis laxè, docet *Petrus Marcha* apud *Dian. p. 1. t. 6. R. 7.* contra aliorum communem, & veram sententiam, quæ docet, teneri secundum suas regulas, & consuetudines, *Bon q. 1. p. 2. nu. 5. ex Azor. Less. Maldero, &c.* Unde resolves.

I. Non tenentur ad Horas. 1. Novitii. 2. Con-
versus, Religiosi Societatis Jesu, militares, hospita-
larii,

larii, & cæteri Choro non destinati. *Trull. l. i. c. 7. d. 12. §. 1. n. 5.*

II. Is, qui ex una religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur: quia consuetudo non obligat, ubi non est recepta. Ita *Suar. & Lay.* Idem dic de religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuo vivendi extra monasterium: quia etsi maneat religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter *Sotus, Sanch. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. n. 4. &c.* contra *Suar.*

Resp. III. Beneficiati, quotquot habent jus in re, & plenum dominium Beneficii, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas. *Less. & Laym. l. 4. t. 2. c. 4.* ex communi & *Concil. Lateranensi* sub Leone X. Ratio, quia Beneficium datur propter officium. *Vnde resolves.*

I. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec, si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint, *Lay. l. 4. t. 2. c. 5. n. 3.* quia non habent Beneficium secundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. *Trull. l. c.*

II. Tenetur is, qui etsi (sive sine, sive cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem; quæ sufficit ad sustentationem. *Bonac. d. 1. q. 6. p. 3.*

III. Tenentur ii, qui primo, aut etiam secundo anno, non percipiunt fructus, eò quod assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruuntur eodem privilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ, *Bon. p. 4. n. 22. Lay. §. 5. Suar. Regim. &c.* Contraria tamen sententia non

non est improbabilis; & negat *Less.* cum *Caiet.* se talem damnaturum, eò quod vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ, *Lay. l.c. Palau;* *Trul. d. 11. §. 1.*

IV. Tenentur & ii, qui habent Beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum, quia jura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in majoribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylv. Azor. Suar. Palau. Bon. d. 1. q. 2. p. 4. num. 7. & comm. contra Sotum Less. Rodrig. & Dian. R. 9. Mald.* qui dicunt, si habet Beneficium tam tenue, ut tertiam partem mediocris sustentationi alicujus Clerici non adæquent non teneri, v. *Dian. l.c. Escob. tr. 5. E. 6. cap. 13.* quorum sententiam non damno, v. *Trul. l. 1. c. 7. d. 12. §. 5.* ubi notat eum, qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eò quod fructus expendat in substitutum; quia Horarum onus Beneficio annexum est personale, cum quo sponte acceptatur. *Bon. l. c. ex Azor. Vasq. Fill. & c.*

VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas: secus, si percipiat pater, hic verò ad restitutionem obligatur, *Laym. c. 5. num. 2. ex Less. l. 2. c. 34. dub. 3.*

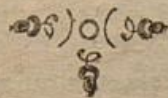
VII. Probabile est, eum, qui non residet ex legitima licentia, vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas: quia obligatio hæc est propter sustentationem da-

nam,

tam, *Trul. l. i. cap. 7. d. 11. §. 3. ex Sansb. &c.*

VIII. Non tenentur, qui habent præstimoniam, (quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum) eo quod non sint proprie dicta Beneficia. Ita *Medin. Garfias & Less. contra Navar. Setum. & Rodriq.* Recte tamen monet *Laym. c. 5. num. 6.* considerandam rationem præstimoniorum. Quod si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secus, si consistant in solo temporali obsequio: Similiter non tenentur pensionarii, cum pensiones non sint proprie dicta Beneficia, ut *dubio præced.* videri potest. Quod limitat *Escob. c. 5. E. 6. c. 4. ex Palao,* si fruuntur pensione, ob secularia obsequia, secus, si titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, si non administrat, quia obligatio tenet proprietarium, *Palao Escob. l. c. v. Laym. c. 5. n. 9.*

IX. Etsi habens plura beneficia satisfaciatur unica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu parvoni beneficiorum, quia par est omnium ratio, *Bon. Trul. l. c. n. 27.*

ARTICULUS II.

Quanta sit hac obligatio?

Resp. I. Est tanta, ut peccet mortaliter, quis-
quis habens hoc onus, Horas, vel notabilem ear-
rum partem omittit. Ita communiter omnes con-
tra *Anglum, V. Hora & Richardum*, qui dicunt
non esse mortale, nisi quis habeat consuetudi-
nem omittendi: quam sententiam *Less* non audet
dicere probabilem, quod sit contra torrentem
Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re
gravi pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis
resolvuntur hi Casus.

I. Non est mortale omittere unum psalmum,
lectionem, vel quid simile, ut habet communis
contra *Navar.* nec tertiam partem parvæ horæ,
contra *Azor. & Mald.* quia non censetur pars
notabilis. Talem autem dicit *Palau. l. 1. p. 5.* esse
in Matutino, quod est æquale uni parvæ Horæ,
Sanc. in sum. tom. 1. l. 1. c. 18. nu. 8. dicit tres lectio-
nes cum responsoriis, in feriali officio, esse ma-
teriam parvam. In parvis Horis, dicit *Fern. Fill.*
& *Laym.* dimidium, esse notabilem quantitatem,
v. Esob. l. c. cap. 13. num. 107. ubi docet, unam
parvam Horam; non esse partem notabilem, re-
spectu totius officii, quod per modum unius est
præceptum. Verum hoc merito rejicitur ab
aliis.

II. Est mortale, si omittas vel unam integram
ex Horis, (quarum sunt septem, Matutinum
cum

cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completoriū) vel dimidiam etiam ex brevioribus, ut (docet *Fernand. Regin. Fill. Suar. Laym. contra Bonac. & Less.*) vel ex Matutino 9. lectiones cum responsoriis, ut *Sanch. i. mor. cap. 18.* aut æquivalentem partem Horæ uni minimæ, ut *Suar. de rel. t. 2. l. 4. c. 25.* & *Gavantus* vel ut alii, unum Nocturnum. *vid. Bon. d. 1. q. 5. pag. 1. Dian. p. 2. t. 12. R. 26. & 41.*

III. Sive omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult *Bon.* sive sint plura formaliter, ut docet *Less.* sive unum multiplex, ut *Suar.* sive unum pluribus æquivalens, ut *Fill.* loquitur; probabile tamen est, in confessione explicandum, quot horæ sint omissæ: eo quod sit circumstantia tenens se ex parte obiecti, & constituens actum in ratione sua individuali, *Bon. l. c. n. 9. Less. Suar. Fill.*

Resp. II. Tanta est obligatio, ut inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis officii, qui titulo Beneficii ad Horas tenetur, si elapsis 6. mensibus post adeptam possessionem, (iis enim etsi graviter peccet omitendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitaverit. Pater ex *Concil. Lateranensi sub Leone X.* Sed quia dubium fuit, utrum hoc Concilium esset receptum, *Pius V.* Bullam edidit, quæ est apud *Nuv. c. 25.* quæ hoc decretum confirmat, ac declarat sic, ut qui uno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, v. g. qui accipit annuè 365. flo-

renos, teneatur pro uno die restituere unum florenum; qui autem omiserit Matutinum tantum, mediam partem fructuum unius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem; qui vero unam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus, *Laym. Fill. Bon. d. 1. q. 5. p. 2. Ec. contra de la Cruz & Lopez apud Dianam. p. 2. tr. 12. R. 34.* qui dicunt, si Beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantum omittat, non teneri ad restitutionem, eo quod sit servus liberalissimi domini, qui multo minus quam domini temporales, ad pauca attendat. Unde resolves.

I. Clerici maiorum ordinum, qui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quam Beneficii, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium, *Bon. l. c. p. 2. n. 3.*

II. Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, justo impedimento, bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio, quia in conscientia non debetur poena, ubi non est culpa. *Less. Suar. Bon. num. 4.*

III. Valde probabile est, quod qui alia onera habent, quam precum, v. g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas, possint retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; eo quod tantum obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri divini officii, *Navar. Fill. Bon. p. 2. t. 12. R. 8.* citans alios multos.

IV. Si

IV. Si talis Pastor habeat tenues redditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cum ob alia onera illi debeat sustentatio, *Laym. l. 4. tr. 2. cap. 5.* Imo *Dian. p. 2. tr. 12. R. 9.* & *Mald. tr. 10. c. 2. dub. 3.* dicunt, eum, qui habet beneficium valde tenue, v. g. cujus redditus tertiam partem medioeris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domus, vel meliorandos agros beneficii; quia hæc nomine fabricæ intelliguntur, apud *Suar. & Bonac.* Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, ut *v. Bon. l. c. p. 4.* & sic etiam per alium, seu per officium aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfacere posse, docet *Quintan. t. 8. f. 6.* Nec continuo damnandus, qui ordinarie recitare solitus, semel v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docet *Sotus, Med. Fill. c. 10. n. 315. 317.*

VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, sive erogare in usus pios, impendit in alios, quam vel in pauperes, vel fabricam beneficii, non satisfacit (secundum jus commune, ubi Concilium Lateranense, vel Bulla Pii V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia diserte præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficii, *v. Bon. q. 2. p. 2. & 4.*

VII. Posse aliquando beneficiatum excusari à restitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ, (intellige post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios usus pios, censet *Dian. p. 3. R. 57. ex Laym. l. 3. §. 5. t. 2. cap. 12. num. 9.* esse probabile: tum quod quidam Auctores ita sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium cleemosynas satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt: tum quod leges Ecclesiasticæ benignè debeant explicari. Addit *Ioannes de Salas de leg. d. 15. sess. 2. n. 27. v. usq.* Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus, vere & absolute lucretur prius, quam omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem, eo quod poena non sit, ut fructus ^{suos} ~~non~~ ^{suos} restituant, sed ut fructus non faciat suos. Sic ille apud *Dian. p. 2. t. 12. R. 8. v.* infra art. 4. §. 6. in fine.

VIII. Ubi Bulla Pii V. non est recepta, potest videri probabile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, ut habet *Sylv. V. Clericum.*

ARTICULUS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum?

Resp. Hæc sequentia. i. Infirmi: as gravis, v. g. dolor notabilis capitis, ita ut sine incommodo, vel incremento morbi, legi non possint. Dixi, *gravi*: quia levis, v. g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat. Ita *Nav. Fill. Laym. Bon. d. 1. q. 6. p. 1.* Porro taliter excusatus

NOB

non tenetur, ut quidam volunt, audire alium loquentem, nec alium substituere, ut habet *Fiil. Sa. V. Hora*: si tamen commodè potest, & sole legere cum socio, tenetur, ut habet, *Less. Bonac. Dian. p. 2, t. 12. R. 41.*

2. Justum impedimentum, v. g. metus productionis, inter hæreticos. Item gravis, vel repentina occupatio, vel opera charitatis majoris momenti, quam Horæ, quæ sine scandalo, vel grati incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quo modo et si Concionatores, vel confessarii aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, ut docet *Sylv. Suar. & Laym. &c.* tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si manè prævideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita ex *Suar. & Azor. Bon. l. c. p. 2. & 2. &c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non tenentur repetere, quod neglexisti, (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam prævidendo, vel alia in choro necessaria peragendo, occupatus fuisti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re, ad officii celebritatem pertinente, occupatur, videtur supplere, & non tantum suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Laym. l. 4. tr. 1. cap. 5. n. 7. Henr. Sylv. Azor. Sot. Morfesius. Naldus. Arag. Regin. citati à Dian. p. 2. t. 12. R. 13.* Idem de eo, qui choro organo multiplici, alternis versibus responder, dicunt *Nav. Sane. Arag. & Rodrig. apud Laym. l. c.* scilicet cum

non esse obligatum, ut etiam voce proferat: sed negat *Escob. l. 5. E. 6. v. Trul d. 16.*

3. Cœcitas. *Bon. p. 2. n. 4. & c. communiter.*

4. Carentia Breviarii inculcata. Quod si ramentem memoriter possis dicere, vel totum officium, vel unam Horam, teneris. Si verò tantum scias psalmos, vel lectiones vel capitula, dicit *Fill. tom. 2. tr. 21. cap. 9. n. 287.* citans *Nay. & Suar.* item *Escobar. E 6. num. 149.* probabile esse, non teneri, quia psalmi ut sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Garf. de benef. l. 1. p. 2. cap. 1. n. 221. Mald. in 2. 2. t. 10. c. 2. d. 5. & Ioannes Sancius in select. d. 15. n. 1. citati à Diaua.* eo quod lectiones, & Capitula sint pars (licet minor) maximè principalis, ita ut absque illis, non sit officium Canonicum. Idem concedit *Sanch. l. 1. c. 19.* in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis, v. *Bon. p. 2. n. 6, Dian. p. 2. t. 12. R. 30.* & 47. Verum hæc probare non ausim, sed potius *As* quod docet *Bon. d. 1. q. 6. p. 2.* impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, alias ad nihil. Denique si quis careret breviario, quo uti solet, v. g. Romano, teneretur legere aliud, quod habere potest: quia per utrumvis impletur substantia præcepti. *Crenf. Escob. Dia. p. 9. R. 25.*

5. Dispensatio: quam sine causa, solus Papa dat validè; cum causa, Episcopi. Et sic subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificia ducit uxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum, contra *Bon. & Azorium*, docet *Sanch. de mat. l. 8. d. 8. Dian. p. 8. t. 3. R. 34.*

Et merito, v. 54. Jan. XI.

ARTI-

ARTICULUS IV.

Quomodo recitanda sint Hora?

Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt servandæ: 1. Ut recitentur juxta præscriptum Breviarii Romani jussu Pii V. editi saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breviarium ordinis; & Ecclesias quæ 200. annis ante institutionem Breviarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Privatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, ut Romano, ut docet *Less. cap. 37. d. 12. Rodrig. & Sa, V. Hora, Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* Adde, quod qui eo utitur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, (excepto die animarum) officium tamen B.V. in choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita *Fill. & Bon.* ex Bulla Pii V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum qui sunt pars officii eodæ; tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita *Bon. l. c. ex Fill.* Et si contrarium probabile esse dicat *Dian. p. 2. tr. 12. R. 42. ex Vasq.* item *Esc. t. 5. E. 6.* Quod si autem ex inadvertentia, vel necessitate, v.g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ira ut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet consulerentur strepetere ea, quæ ad proprium officium pertinent:

ment: si verò studio idem mutes, aliud sentien-
dum videtur, cum ratio non sit eadem: Quan-
quam quod eo casu venialiter tantum pecces, nec
tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo
quod substantia præcepti sit impleta, probabile es-
se censeat *Escob. t. 5. E. 6. c. 5. Dian. p. 3. t. 12. R. 3.* Item
Cajet. Sylv. Binsf. Azor. Val. Less. Fill. &c. citati à
Bon. d. 1. q. 1. p. 1. n. 17. & Dian. l. c. contra alios mul-
tos quos citat & sequitur *Barbosa. Laym.* verò l. 4.
t. 1. cap. s. num. 4. cum *Suar.* limitat, nisi per frau-
dem quasi, multo longius in multo brevius, v. g.
paschale mutetur: aut idem pro libitu toto anno
dicantur; quia est gravis inordinatio. v. *Trul.*
d. 14. l. 11. ubi docet, eum, qui per errorem, legit
hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, posse cras
legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc
anno omittatur; imò hodie celebratur; imò ita
faciendum esse vult *Quintan. t. 8. sing. 10.* Verum
contrarium rectius tenet *Villolab.* eo quod præ-
stet semel quam bis errare: idque multis bene
confirmat. *C. Lugo Resp. mor. l. 5. d. 8.* Similiter
eum, qui per errorem, vel oblivionem de festo
duplici, vel semiduplici non recitavit de proprio,
posse de eo legere primo die non impedito 9. le-
ctionum officio, docet idem *Quintan. t. 8. n. 9.* esse
probabile. Verum & hoc merito rejicit *C. Lugo*
l. c. & ipse *Quinta.* contrariam sententiam agnoscit
probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis
erravit, (legendo v. g. de feria, quando erat de
festo, vel contra) agnoscens errorem, non de-
bet eum continuare, sed reliquas horas legere
juxta officium eo die currens, ut in iis saltē con-
formet

formet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cuius est pars, & observet legem, quantum potest, *C. Lugo l. c.*

2. Pronunciatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti: Etsi quidem cum socio legis (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum etiam si is ad eas non obligetur, nec ulterius attendat, *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.* ea pronunciatio adhibenda est, ut ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim, *Sa.* tamen *V. Horæ*, putat satis fieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur; neque idèdè aliquid scrupulosè repetendum esse: si vero solus legas, ita legendas esse, ut audire te ipsum possis, docet *Regin. & Suar.* sed probabile est, id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat: ut docet *Azor. p. 1. l. 10. c. 11. q. 4. Bon. & Dian. resol. 11.* admittitque *Fill. tr. 23. c. 3. num. 117.* pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul non debet unus unum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim facto duplici tantum choro, sive plures sint ex una parte. sive pauciores quia sic habet usus, & praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat, (imo alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab uno recitentur) aliis audientibus, *Bon. d. 1. q. 5. p. 2. §. 1. ex Suar. Azor. & Laym.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantum audit, & non recitat, *v. Bon. l. c. Trull. n. d. 16. num. 17.*

3. Pronunciatio integra, sine syncopa, & abbreviatio verborum & syllabarum, & absque præcipitania. *Bonac. d. 1. q. 3. p. 2. §. 1.* Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali, & severioris præcepti Ecclesiæ, quam in privato. *Azor. & Fill. t. 2. l. 2. cap. 2. Escob. Dian. p. 2. t. 12. R. 32* ubi addit. 1. Eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio nec teneri repetere 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem & abscissionem syllabarum (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinarie tantum esse peccatum veniale, neq; obligari ad iteratam recitationem officii; nisi adsit contemptus, vel grave scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu, *v. Dian. l. c. Sylvium, & Trul. d. 15.* ubi ex *Nav. Azor. Less. & Palao* negat satisfacere eos, qui cum sociis recitant ita festinanter, ut nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipient; quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusat autem ex *Nav. Sa. & Suar.* surdum, qui alios in choro canentes ^{non} intelligit, nec sequi potest.

4. Pronunciatio continuata unius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa, fiat, eam tamen veniale tantum, ut ait *Fern. Laym. & Less. d. 10.* quia singuli psalmi suam completam significationem habent: si justa ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilii tamen est, si interruptio longa esset, re-

T

peters

petere ab initio psalmi vel nocturni: imo probabile est, nocturnos singulos separatim saltem intra trium horarum spatium dici posse, (quod certum videtur, si iusta causa concurrat) quia secundum quosdam antiquitus ita fiebat, ut docet *Phil. tr. 23. c. 6. & Bon. q. 5 p. 3. Escob. & c. Addit. Quarta nad. t. 8. f. 3.* lectiones, siue tres sint, siue novem posse absque culpa gravi, sine causa, & cum hoc absque ulla culpa dividi à psalmodia ejusdem matutini. Divisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officii; unde privatim fieri potest sine causa *Dian. p. 5. t. 14. R. 48. ex Bon. F. Sanch. & c. Item Trul. l. 1. c. 7. d. 11.*

5. Ne invertatur ordo Horarum absque iusta causa: quod si tamen fiat, erit tantum veniale, quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto, nisi secundo, & tanquam circumstantia minoris momenti. Quod si autem per inadvertentiam, vel ex iusta causa mutes, v. g. amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum: vel si in Choro dicantur posteriores Horæ, cum tu necdum dixeris priores, vel si inter orandum advertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse: perge eam, & supplebis in fine. Similiterque, si cantus vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quo ad manus non est, v. *Bon. q. 3. p. 4.*

6. Ut, nisi iusta causa excuset, dicantur tempore præfixo à iure, vel consuetudine: quæ nunc obstat, ut Matutinum, & Laudes, absoluto Completorio in Ecclesia, hora circiter quarta, & secundum

cundum *Bon.* etiam tertia dicantur: & hieme quidem media hora ante solis occasum dici posse, ait *F. II.* ex communi sententia; cum etiam privilegium quibusdam concedatur, ut hora ante occasum dicant. Quod tamen non est signum, id sine privilegio fieri non posse: quia talia sæpe dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Juxta eandem sententiam non peccabit, ait *Bon.* qui primam, tertiam, sextam, & nonam, duabus vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata & consueta propositio; tum quia tempus à jure præscriptum magnam latitudinem; teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa, ad vesperum differre, vel ante prandium, sine causa Vesperas & Completorium dicere; quia hæc est insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt privarim post prandium, cum rubrica breviarii feria IV. Cinerum non imponat præceptum, *NAV. Sanch. Trul. d. 18. n. 6.*

Dixi, *sine causa*: quia si iter aliave causa urgeat, secundum *Cajet.* & alios, omnes Horæ mane dici possunt, usque ad Vesperas inclusive. Denique ad evitandum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, usque ad alteram mediam noctem: præterquam quod Matutinum pridie possit anticipari. Quod si intra dictum tempus quis Horas non dixerit peccavit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum.

diei, etsi supplendo possit, secundum quosdam restitutionem subterfugere, eo quod rependat æquale. *Molfes. 3. tom. 2. item Major. Palud. Lectura, &c.* apud *Henriq. l. 33. c. 13. Bon. d. I. q. 5. p. 2. n. 3.* ubi dicit, eam sententiam esse probabiliter citatque pro ea *Suar. & Fill.* sed male, quia hi loquuntur tantum de primo medio anno; vel se-
 cundo solo jure ^{natura} ~~positivo~~ ^{secluso jure positivo}. Expresse autem eam sequitur. *Quintan. t. 8. f. 8.* vocatque veriore[m] con-
 traria. Vide etiam *Dian. p. 2. t. 12. R. 24.*

7. Ut devote, & cum attentione interna viduali saltem, recitentur, sive ea ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive, ut ait *Cajet.* ad verbum solum. Quam postremam sufficere, recte non *Less.* supposito tamē animo orandi, & vacandi Deo. Unde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includit, cum alioqui attentio præcipue ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Nav. Sylv. & Cap.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem impossibilem cum attentione interna licet animo voluntariè inter ea distraharis. Quæ sententia, secundum *Laym. & Less.* non est impro-
 probabilis, & utilis, tum scrupulosis, tum confessoribus, ne beneficiatis sine attentione Horæ recitantibus, impetrent restitutionem fructuum partim ob Doctorum Authoritatem, partim quod hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipue videatur

videatur
 extrin
 Veru
 habil
 na,
 tali ac
 aliqua
 Nec re
 intern
 ut sum
 stando
 possit
 trition
 li salte
 men v
 cunt m
 expre
 riam,
 comp
 haris,
 intenc
 animo
 neri, 2
 propo
 Bon. d
 I.
 aliqu
 beat,
 dere,
 sumen
 cæter
 meliu

videantur; devotio vero tanquam finis præcepti extrinsecus ad ejus substantiam non pertineat. Verum nostra sententia est communior; & probabilior. Et probatur: sine oratione enim interna, nulla est oratio; ergo hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, ut sunt necessarii ad actus externos debite præstandos, ut sint actus virtutis. Quo modo cum possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, cum attentione interna virtuali saltem: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quam Bon. & alii communiter dicunt manere ex actuali, quamdiu non revocatur expresse, vel tacite per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Unde licet involuntarie distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione & proposito opus consuetum faciendi recites, v. Bon. d. 1. q. 3. p. 3. Ex dictis resolves.

I. Is, qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem conjecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se reperit in fine v. g. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, cæteroqui non errare solita, dixit, proindeque melius erit, si non repetat, ad vitandas anxias con-

consuetudines, & scrupulos, & ut totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsf. c. 11. d. 13. Laym. c. 5.*

II. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, teneturque secundum sententiam communem Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devote oraret. *Sorw. Nav. Regia. Fern. Suar. Bon. & Trul. l. 1. c. 7. d. 17.* ubi ex *Nav.* addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum; v. g. si Completorium vesperi reservec dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulo ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem; eo quod substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multoque magis ac probabilius iidem negant, obligationem restitutionis; eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distracte dixerunt. *v. Bon. l. 6. Less. Laym. & Dian. t. de Horis R. 1. & 2. Escob. tr. 5. E. 6. c. ult. n. 62.*

III: Cum recitatione officii conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, (v. g. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causa; alias nullum, *Escob. l. c. cap. 7.* Qui vero advertenter occupat se aliqua re impossibili cum attentione interna, v. g. scriptione, lectione, &c. graviter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeo tenetur repetere, *Nav. Suar. Bon. Trul. l. c. vid. infra lib. 5. c. 3. dub. 7.*

DUBIUM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

Resp. I. Clerici beneficiarii, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, ut de iis possint libere disponere. Ubi recte notat *Navar.* hanc congruitatem & decentiam habere latitudinem, & suos gradus; proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo vivat, de reliquo libere posse disponere. Ita *communiter* : quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Navar.* & multos *Canonistas*, Beneficiarios non regulares (secus enim est de regularibus, ut v. *Lugo* t. I. d. 4. s. 1. n. 2.) absolute esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud *Binsf. Maldorum* & *Bon. d. 4. p. 1. ex S. Tho. Soto. Mol. & c.* tum quia fructus faciunt suos, ut supponit *Trid. sess. 24. cap. 12.* tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios usus) omnesque eorum donationes, contractus essent invalidi, & ut tales à iudice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda : quod cum nunquam

quam sit factum, præsumi non debet esse faciendum *C. Lugo d. 4. num. 1.* Quo non obstante, teneri eos ad bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut *C. Lugo d. 4. num. 10.* dicat, nimis singularem esse sententiam *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus, quartam partem reddituum Ecclesiasticorum, vel certe dimidium ejus, quod congruæ sustentationi superest. *v. C. Lugo l. c.* ubi plurimis pro se citatis Auth. ostendit, *Toletum, Mol. & Ban.* male citari pro contraria sententia; imo ipsummet *Hurt. & Dian.* in ea non perstitisse, atque nulla vel autoritate, vel ratione subsciri: ac denique suam multis probat, præsertim ex *Trid. sess. 21. c. 5. de ref.* ostenditque, istam obligationem nasci ex jure, non tantum humano, sed etiam divino naturali. Vide etiam *Bon. l. c. p. 2.* Porro congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est, ad status & familiæ sustentationem, secundum conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat, *Bon. l. c. Mol. Laym. C. Lugo, &c.* Unde resolvuntur hi Casus.

I. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium: quia plus requirit Episcopus, quam Diaconus: Decanus, quam Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quam Parochus; debilis & tener, quam robustus & valens: & quod sufficit in uno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad usum aliorum timorata

con-

conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quod Beneficiarius emerferit ex humili; quo minus possit statui suo convenientes sumtus facere, ut ex *Molin. docet C. Lugo l. c. v. Bon. l. c. n. 8.*

II. Nomine congruæ sustentationis, etiam intelligitur debita hospitalitas, non tantum in pauperes peregrinos (qui maxime commendantur Clericis à Trid.) sed etiam urbanos. *C. Lugo num. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest solvere exreditibus Ecclesiasticis, non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. *Ib. n. 67.*

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licite in studiis alere suos consanguineos, si aliunde non habent; eo quod parentes vel nolint, vel non possint alere in studiis. *Ib. & Bon. p. 2. n. 13.*

V. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus Beneficii dotare licet, si aliunde non potest; quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. *Mol. Binsf. &c.* Cavendum tamen sub mortali ne vel illas notabiliter supra statum exalter; vel legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quam alius infamæ sortis, v. *Laym. l. 4. tr. 2. c. 3. n. 4.*

VI. Si bona superflua expendat in usus profanos, v. g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatæ, quæ longe major est, quam in genere furti) graviter peccat quidem, non ta-

men tenetur ad restitutionem; quia est dominus fructuum, & consequenter neque is, qui accipit, ita contra *Navar.* &c. communiter Doct. alii ex *Trid. sess. 21. cap. 2. Azor. 1. 2. l. 7. c. 8. q. 2. v. Laym. l. 4. t. 2. c. 3. n. 4. Bon. d. 4. pag. 2. num. 9. & pag. 4. n. 1. &c.*

Quæres 1. Quæ teneantur in pios usus expendere? *Resp.* Ea omnia, quæ acceperunt, sive ab Ecclesia, sive ab aliis, tanquam procuratores cultus divini; non autem illa, quæ in cultum divinum oblata non sunt, vel jam ab Ecclesia in cultum divinum sunt expensa. *C. Lugo d. 4.* Ratio, quia prima habent annexam obligationem religionis, posteriora non: vel si habuerunt, ea jam est extincta per expensionem in pios usus. *Vnde resolvuntur.*

I. In profanos usus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia; eaque, quæ hæreditate, industria, donatione, aliove modo, ut Laici, acquirunt. vivendo interim ex Beneficiis. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem ut Clerici, non tamen ut reditus Beneficii, sed ut stipendia alicujus officii Clericalis, v. g. ratione concionis, pro Missa, funere, officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniversariis, &c. *Sanch. C. Lugo l. c. n. 23. Bon. p. 2. n. 19.*

II. Probabilius est, in profanos usus posse expendi distributiones, sive præsentias (ut vocant) quæ Beneficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Sylv. Bon. C. Lugo n. 24. Bon. p. 1. n. 3* contra *San* &c.

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel
Vica-

Vicariam non collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus profanos: quia non sunt fructus Beneficiorum, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia, v. C. Lugo n. 28.

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licite suam pensionem expendit in usus profanos: quia eam Papa extrahit ex redditibus Beneficii, & dat alteri, qui id Beneficium non habet C. Lugo l. c. contra Bonac. & c. Secus est de eo, qui Beneficium habet in commendam, quia substituitur loco Beneficiarii. Ibid.

V. Partem, quam Clericus parce vivendo, sibi servat ex congrua sustentatione, licite expendit in usus profanos: quia expensa est jam ante in usus pios. Ibid. & Bon. d. 4. pag. 2. num. 14. ex Malin.

Queres II. Quid intelligatur nomine usus pii?

Resp. Qui vel ad cultum divinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v. g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est eorum, qui non habent necessaria, sive ad naturam, sive ad statum servandum: item in usum religiosorum, in Capellanas, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. Unde resolvuntur sequentes Casus.

I. Si Clericus superflua expenderit in usus profanos, v. g. emerit bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi, bonis iis annexæ, non satisfacit, & adhuc potest satisfacere, cum bona empta pretio æquivalent, C. Lugo n. 43. vid. Bon. n. 20.

II. Qui in usum profanum à Clerico bona accipit dono ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens, ad superflua expendenda in usus pios, v. C. *Lugon.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licite possunt testari de redditibus Beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: nisi enim ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos valide testentur, peccant tamen mortaliter. v. *Less. l. 2. c. 19. d. 4. Laym. l. c. Bon. d. 4. p. 3. n. 2 & 5. Trid. sess. 2. c. 1. de ref. & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ licet superveniat testamento jam condito, facit tamen illud convalere. Sanch. Salas, *Dian. p. 8. t. 3. R. 99. v. supra l. 3. t. 5. c. 4.**

DUBIUM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur?

Resp. I. Clericos majoribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem, quæ non debet esse virgata, in qua diversi coloris virgæ ducantur, nec partita seu dissecta.

Resp. II. quoad artes, prohibetur macellarium, tabernariorum, jaculatorum, quorum etiam ludis, uti & hastiludiis, prohibentur interesse. Item medicorum aut chirurgorum, ubi opus in-
cissione

cisione aut aduisione, nisi, ut habet *Navar.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quoad officia, prohibetur (si sint Beneficiati, vel initiati sacris) officium Judicis in causa sanguinis, Advocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis secularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v.g. advocare pro Ecclesia, pro personis non debet se immiscere negotiis secularibus, *Sayr. l. 18. c. 25. n. 6* (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere,) *Bon. in præcep. d. 10. q. 3. p. ult. Lay. l. 2. t. 1. c. 8. n. 4.* & notat, consuetudine inductum esse, ut officio Cancellarii, Consilarii, imò etiã Judicis fungi possint in causis civilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamoræ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa permittitur) accipitres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam aut negotiationem lucris causa, (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amica, aut certe talis, quacum nullum periculum aut scandalum imminuat. *Less. l. 2. c. 5. d. 9. n. 40. Cajet. tamen v. Clericis,* contra *Angl. & Nav.* docet horum & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus & scandalum, *v. Laym. lib. 5. tr. 8. cap. 12. n. 2. & 3.* Nec refert, an, quod transgressor sit excommunicandus; quia hæc poena est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen univèrsim *Nav.* putat esse laxius, maxime

eum Canones utantur verbo, *præcipio*. Unde ait esse mortale, si habitum vel tonsuram non gestent. Quod restringit *Bon. disp. 8. de sacram. q. 1. p. ult. n. 8.* si sint initiati majoribus ordinibus, aut habeant Beneficium, & tonsuram, vel habitum longo tempore, absque iusta causa, non gestent, tuac enim peccare mortaliter; citat que pro se *Rogin. Navar. Henrig. Vasq.* Negat tamen *Sylv. & Laym. l. c.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale, concedit idem *Laym. lib. 3. tr. 4. c. 17.* & alii commun. Sed de hoc vide supra *lib. 3. cap. 3. dub. 7. de emptione & venditione.*

CAPUT III.

De statu & officio personarum secularium quorundam, præsertim judicialium.

DUBIUM I.

Quæ requiruntur ad legitimum iudicium?

Resp. Hæc tria. Primum est. Jurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, ut ex *D. Thom. 2. 2. q. 60.* habet communis. Quare peccat Iudex sæcularis, si personas, aut causas mere Ecclesiasticas, ad se trahat: uti & Ecclesiasticus, si mere civiles. Nisi forte per accidens, ob defectum justitiæ in foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porro quæ causæ dicantur mere civiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ

quæ mixtæ, nosse oportet iudices, & jurisperitos, potestque videri apud *Laym. l. 4. c. 2. v. Card. de Lugo d. 37. f. 3.*

Secundum, Rectus processus, v.g. ut citetur Reus, & audiatur &c. Nisi forte expediat aliquando, cum delicta sunt atrociora, in flagrante crimine deprehensos subito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Iudici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, Reum morti adjudicare, eo quod factum notorium, & publicum sit loco accusatorum & testium, neque Reo jus defendendi se in iudicio relinquat, docet *Navar. c. 25. n. 10. Less. Fill. Bon. d. 10. in præceptis, q. 2. p. 2. n. 5. v. etiam Card. de Lugo d. 37. f. 5. Trul. l. 8. c. 1. d. 13.* Ubi tamen bene notandum, quod etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis, ^{scilicet positiva} ~~scilicet~~ ^{in iuris communis non tamen legis seu} iuris naturæ: ideoque graviter peccare Iudicem, qui in tali processu, v.g. contra sagas, quidvis licere putat. *v. Cautionem criminalem, cap. 17. 18. 37. & seq.*

Tertium, Recta inrentio, ut scilicet procedatur ex intentione justitiæ. Unde si Iudex procedat ex odio aliove fine malo, v.g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra justitiam, sed charitatem, aliamve virtutem, mortaliter aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. *Bon. d. 10. q. 2. p. 3.*

☉(☉)

DUBIUM II.

De Potestate & Officio Iudicis?

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Iudice?

Resp. I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, quâ sciat suo munere recte fungi. Ita commun. Doct. & Bon. d. 10. q. 2. p. 3. Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest. *Unde de resolvuntur sequentes Casus.*

I. Petens, aut suscipiens officium Iudicis (idem est de Medico & Chirurgo, ut *v. infra dub. 7.*) quo indignus est, ita ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. *Nav. c. 25. Anton. Card. de Lugo d. 37. n. 1.*

II. Iudex carens necessaria scientia, non debet absolvi, nisi facta renunciatione officii, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita *S. Thom. 2. 2. q. 76. a. 1. Cajet. Clavis regia l. 12. c. 13. num. 2. Regin. l. 23. n. 675. Nav. c. 25. Farin. 3. p. q. 3. a. 16.* Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia male iudicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis: uti etiam, quotiescunque notabile damnum, sive

sive in substantia litis, sive in superfluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit, *Bon. Card. de Lugo ll. cc.*

IV. Si Judex agnoscat errorem à se (etsi sine gravi culpa) commissum, in præjudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem: v.g. monendo occulte partem læsam, ut sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem, *Card. de Lugo l. c. n. 3.*

Resp. II. Judex tenetur causas judicare, & celeriter expedire. Quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine justa causa differt. *Vnde resolvuntur sequentes Casus.*

I. Judex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine justa causa, *Sylv. V. Iudex q. 12. Clavi reg. c. 12. n. 8. Nav. c. 25, n. 14. &c. cum Bon. d. 10. q. 2. p. 3.*

II. In casu dicto, idem Judex tenetur parti læsæ damna & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum injusta causa. *Ibid. Auth. ll. cc.*

III. Si Judex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur ut v.g. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere Reo, sine causa remisit, *s. Thom. 2. 2. q. 67. a 4. ad 3. Sylv. V. pœna. q. 28. Salon. Laym. l. 3. t. 2. c. 5. n. 7. contra Azor.*

ARTI-

ARTICULUS II.

Quid Iudici servandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos. 1. Via accusationis, cum est aliquis actor, qui spondet se objecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur, 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, ut si quærat, quis Cajum occiderit.

Resp. I. Iudex sine ulla data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem, in qua tamen ejus potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipub. nec cuiquam fit injuria. Ac licet quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incommodo bonum commune prævalet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less. l. 2. cap. 28. d. 13.* Unde resolves.

I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub juramento non tenetur, imò nec potest, prodere criminosum occultum. *Laym. l. 3. tr. 6. cap. 2. Less. l. 2.*

II. Si talem revelet, peccat contra justitiam, nisi forte cederet non tam in poenam, quam certam

tam ejus, qui deliquit, emendationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum) cum enim crimen, ut ponitur, probari non possit, ac proinde ex ejus revelatione non possit aliud sequi, quam infamia, nullum habet jus revelandi. *Laym. 1b. c. 3. d. 2. c. 4.*

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum vel trium deprehendatur alicujus criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedere, ut habet praxis communis. *Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 4. n. 12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Judici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v. g. an Petrus fecerit, nisi infamia aliqua, indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Judicum, tum ex incommodis contrarii. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. *v. Bon. d. 10. in 8. præcept. q. 2. p. 5.*

Resp. III. Ut Judex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod justam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa; tum quia Judex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem, vel confessionem Rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam: ad quam non sufficiunt duo testes, qui jurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur, ut rumor sit sparsus per majorem partem communitatis, id est, civitatis, viciniae, vel monasterii, neque à maledicis sit extortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxin communem bonorum virorum, & Rerump.
ut ha

ut habet *Laym. l. c.* & *Less. dub. 15. art. 19.* ex aliis
Bon. l. c. Unde resolves Casus.

I. Antequam Judex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiae, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publice audiverint. *Nay. Rub. de jud. Trul. l. 8. c. 1. d. 17.*

II. Judex infamatum de uno crimine, v.g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v.g. furto, quia esset inquisitio specialis sine praevia infamia, *Salon. Casus, Trul. l. 8. c. 1. d. 18.* nisi tamen crimina sint connexa, vel unum sit circumstantia alterius, *ib. & Sanch. 2. p. conf. l. 6. c. 3. d. 21.*

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia praevia in casibus certis, quos v. apud *Less. l. 2. c. 27. d. 15. Bon. 2. d. 10. p. 5. Sanch. 2. p. conf. l. 6. c. 3. d. 19. Trul. l. 6.*

ARTICULUS I.

*Quid liceat Iudici circa quaestiones, sive
torturam?*

Resp. I. Ad torquendum Reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia: quae faciant semiplenam probationem, id est, red dant rem plus quam probabilem, qualia habentur, v.g. testis unus omni exceptione major, Rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis,
præ-

præterquam veneficii, (in quo, an ex sola denuncia-
tione complicum, & quomodo procedere li-
ceat. *v. Tann. tom. 3. d. 4. de just. dub. 2. & 3. Laym.
l. 3. tr. 6. c. 5.*) item fama publica à viris honestis
orta, ac per testes probata, cum alterius iudicii ad-
miniculo (nam fama sola non probat, sed habet se
instar accusatoris) *Laym. l. 3. tr. 6. c. 5. n. 9.* ex variis.
Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad
subsidiū probationis, quando argumenta & in-
dicia sunt valde efficacia, ut sic plena probatio
eliciatur: nam confessio Rei (si eam ratificet ex-
tra torturam, maneatque in ea usque ad sequen-
tem diem) ex semiplena probatione facit plenam.
Less. l. 2. c. 29. d. 17. Delrio l. 5. f. 3. Laym. l. c.

Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest:*
quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi
in criminib. exceptis: tales sunt viri in magna di-
gnitate constituti, Officiales Principum, Urbium
Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Mili-
tes, Doctores, eorumque liberi, item impuberes,
senes memoria vacillantes, prægnantes, & non-
dum confirmatæ à partu. *Delrio f. 9. Binif. c. 6. c. de
Lugo d. 37. f. 14.* Unde resolves.

I. Peccat Iudex graviter, si non prius omnia
alia media mitiora detegendæ veritatis tenter,
quam ad torturam descendat.

II. Tortura simpliciter abstinendam est,
quando adest plena probatio criminis, quia ad
hanc ordinatur tortura, *Nav. Less. l. c.*

III. Insufficiencia ad torturam indicia sunt, si
cadaver occisi sanguinet ad præsentiam alicujus;
& sagæ non possint lachrymari. Item illicita est
proba.

probatio per aquas, &c. de quibus v. *De tris. l. 1. c. 17. Trul. l. 8. c. 3. d. 21.*

IV. Peccant Judices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiae, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, juramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus, pertinentibus ad casum; ob quem comprehensus est, *Nay. c. 18, n. 41. & c. 15. n. 36.* Additque, idem esse, si (et si sine juramento) minis, terroribus, tormento tum ostensione, hominem turbent, & implicent, ut sibi contradicens, circumstantiam aliquam revelet, qua convincatur & puniatur. v. *Card. de Lugo d. 40. n. 1.*

V. Si Judex extorserit confessionem per injuriam, v. g. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolo malo, mendaciis, ficta impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter, (sive quoad substantiam, sive quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Judex ad compensationem damnorum, ut docet *Card. de Lugo d. 37. s. 14. n. 137. v. Less. c. 19. dub. 18. Laym. l. 3. t. 6. c. 5.* ubi etiam dolos bonos, quos *Deleis* suggerit Judici, plane rejicit, v. *Tan. tom. 3. d. 4. s. 2. d. 2. Trul. l. c.*

VI. Licet Reus confessionem injuste extortam postmodum ratificet, nihilominus Judex non potest procedere ad punitionem Rei, vel complicitis occulti: quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *L. penult. ff. de quest.* atque adeo etiam cognitio per illud medium parata, est injusta, *Nay. Salon. Less. Sayr. Trul. l. c. d. 10.*

Resp. II. Gravius torqueri potest, contra quem graviora sunt indicia, non tamen ita, ut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Unde si hic excedatur, confessio extorta erit involuntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram Iudice ratificet, metu novæ torturæ, *Laym. c. 5. n. 11.*

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi nova criminis indicia superveniant: quia per torturam priora elisit. Si vero crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram Iudice, repeti tortura potest, tum quia indicia manent in suo vigore; tum ob inconstantiam. Si verò tertio tortus ac confessus, tertio retractet, absolvendus est quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullam. *Less. c. 29. d. 17.* Excipiunt quidam, si indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiose à Reo negari, *Laym. l. c. v. Cardin. de Lugo d. 37. num. 156, Dian. tom. 3. tr. 6. R. 16 & 23. Trul. l. c. v. infra hic dub. 6. & 7.* An quando, & quomodo Iudex possit interrogare Reum de complicibus, v. *Trul. l. 18. c. 1. d. 22.*

ARTICULUS IV.

*Quid servandum Iudici circa sententiam
& pœnam?*

Resp. I. Iudex debet judicare secundum leges.
Unde inferior Iudex ordinarie non potest pœnam

nam relaxare, vel minuere, etiam si actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reipub. aliter necessarium esse dicitur Epitkia, vel nisi de privato tantum injuria actoris ageretur, *S. Th. 2. 2. q. 65. 5. Regim. l. 25. n. 643. Bon. & c. Trul. l. 8. c. 1. d. 1. 2.*

Dixi, inferior: quia supremus ob justam causam id potest; sine causa tamen graviter peccaret secundum *Cajet. V. Ind. x.* quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum, An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione Rei, *v. Bon. l. c. & Trul. l. c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Advocatus, & eadem Judex esse, & sententiam ferre non potest. *L. eos in princ. c. de appell. & L. Praeor. de jurisd.* quia iudicium ejus habetur suspectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi Doct. docet *Sanch. l. Conf. c. un. dub. 26.* additque non sententiam non fore validam: quod tamen alii negant, si sit Judex ordinarius) *Card. de Lugo de just. d. 41. s. 1. n. 4. v. etiam Dian. p. 3. t. 3. misc. R. 56.* ubi ex Corduba sentit, talem Judicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundum legem altera parte insciã judicet.

Resp. III. Quem Judex privatã scientiã scit esse nocentem; si juridice sit probatus innocens, non potest condemnare: quia judicat ut persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam ac procedere secundum allegata & probata, praesertim in favorem Rei. *D. Thom. 2. 2. q. 67. Navar. c. 25. Cajet. E. ll. Less. Bon. d. 10. q. 2. p. 2.*

Resp. IV. Quem Judex privatim scit esse innocentem, si juridice probatus sit nocens, tenetur omnimodo

modo liberare, si potest, v.g. impediendo accusa-
tionem, extrahendo iudicium, aperiendo carcerē,
(si sine majore malo potest) remittendo causā ad
superiorem, & si sic nihil efficiat, probabiliter qui-
dem plurimi Doctores tenent, cum *S. Thom. l.c.* ob
rationem paulò ante datam, quòd possit conde-
mnare: veriùs tamen videtur contrarium, quod
cum aliis docet *Less. l. 2. c. 19 d. 10. Sa, v. Iudex. Pe-
trus Nav. Fill. Bon. d. 10. q. 2 p. 2. n. 2. Tol. &c. vid.
Card. de Lugo, d. 37. f. 14.* quia directè occidere in-
nocentem, est intrinsecè malum; ergo quomodo-
cumq; sciatur esse innocens, erit peccatum; *Less. l.c.*
In causis tamen civilibus, & criminalibus minori-
bus, ubi tantum agitur de pœnis pecuniariis, po-
test etiam Judex, secundum hos auctores simplici-
ter procedere secundum allegata & probata: tum
quia innocens per appellationem potest restitui in
integrum: tum quia Respub. habet potestatem in
bona suorum civium, quando bonum publicum
id requirit; in hoc casu, ne forma publicorum judi-
ciorum cum populi scandalo evertatur, *v. Laym.
c. 2. n. 8. Less. d. 10. Bon. l. 5. n. 4.*

Queres. 1. Quid faciendum Judici, cum utrimq;
sunt sententiæ probabiles in quæstione juris, v.gr.
an ex testamento minus solemni debeatur hære-
ditas?

Resp. Debet ferre sententiam secundum opinio-
nem de jure probabiliorem, saltem si sit Judex su-
premus. Neque tunc videtur tenendum, quod
quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si
causam adjudicet defendenti se probabiliter, li-
cet altera probabilius. Ratio, quia Judex est cõsti-
tu-

U

tu-

tutus, ut secundum merita causæ, & sententiam quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, si supremus sit: quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Judex inferior videtur secundum eam posse judicare licet minus probabilem: quia videt probabilior rem, cum honoris sui præjudicio, revocandam in superiore tribunali, *Laym. l. 1. rr. 1. c. 5. §. 3. num. 16. ex Sylv. v. a. §. v. tamen Card. de Luca. d. 37. f. 10.*

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicatum rotum pro suo arbitrio, cum uterq; æquale jus habeat; sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (aliàs enim non licet) vel uni dimidium, & alteri alterum dimidium juris aut rei, de qua lis est, adjudicabit; memores interim axiomatis: quod si partium jura sint obscura, potius favendum sit Reo, quàm aëtori. *lib. Bonac. de peccatis, d. 2. q. 4. p. 9.*

Quæres II. Ad quid teneatur Judex, qui sententiam injustam tulit?

Resp. I. Si dolo, vel (ut dixi d. 2. a. 1.) magna imperitia id fecit, litem fecit suam, i. e. damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere, *Bonac. d. 10. q. 2. p. 4. ex S. Thom. §. v. supra d. 10. a. 1.*

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere, (tameñ id petens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cum injuriam formalem non intulit.

V. 2. Inn. XI.

tulerit; neq; aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundum alios) cum culpam Theologicam non commiserit, debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incommodo. *Laym. l. 3. tr. 6. c. 2. n. 11.*

Quæres III. An sententia Judicis injusta obliget in foro conscientiae?

Resp. Sententia injusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis juris simpliciter necessarii, si ve feratur per falso allegata, & probata, si ve ex Judicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiae, manetque parti læsæ, tametsi non appellet, jus suum, licebitque, si absq; scandalo possit, recuperare bona, *S. Thom. Sayr. Bon. d. 10. q. 2. p. 4. Trul. l. 8. c. 1. d. 7.* Ratio, quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem judicii, hoc est, ut est determinatio juris, & definitio justitiae.

Dixi, in foro conscientiae, quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quam probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est, ad evitanda scandala, & incommoda: neq; elapso termino, (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sicutante, tum in poenam pigritiae, tum ob bonum publicum, ut litium sit finis, *Trul. l. 8. c. 4. d. 7. ex Sayr. &c.* Unde resolves.

I. Is, cujus bona per sententiam manifestè injustam adjudicata sunt alteri, potest (nisi alter justè præscripserit) per occultam compensationem ea recipere, quia recuperat jus suum. *ibid.*

II. Qui sciens per injustam sententiam mala fide accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec unquam præscribere potest, quia sunt aliena,

& possessor malæ fidei nunquam præscribet; imò tenetur expensas restituere, & compensare damnum etiam si pars læsa non appellaverit, cum non renunciet ideo juri suo.

III. Qui bona fide rem postulavit à Judice, & bona fide accepit, intelligitq; ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam injustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si vero possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, & quia legitime præscripsit. *Salon. Sæyr. Trul. l. c.*

Quæres IV. Quid liceat Judici circa munera?

Resp. I. Etsi à partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum pervertendi justitiam; acceptorum tamen dominium comparat, spectato jure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiva munerum acceptationem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem, ante sententiam Judicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantum, sed etiam invalida sit acceptio. *v. Bon. in 8. præcept. q. 2. p. 8. Laym. l. 4. c. 4. n. 9. & 10.*

Resp. III. Si Judex injustè extorqueat munera nolens facere quod justum est, & debet, nisi cedentur, tenetur ea restituere: uti etiam, si quid datum sit ad redimendam vexam, v. g. ne injustè favoreat parti adversæ; ne causam nimis differat. Quamquam hoc casu interdum præsumi possit, datoque remittere obligationem restituendi, *Laym. l. 4. c. 4. n. 9. & 10.*

c. ex Cab. & Rebell. & c.

DUBIUM III.

Quod sit officium Advocati?

Suppono secundum omnes, in Advocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, justitiam causæ: fidelitatem, & pretium justum: quod si taxatum est, non licet ultra hoc accipere: ubi non est taxatum, sufficit justum naturale, ut v. apud Bon.

Resp. I Non potest sub gravi peccato suscipere causam, quam scit esse injustam. Ex causis autem civilibus in utramque partem probabilibus, & dubiis, utramvis, etiam minus probabilem tueri; dummodo cliens de minore probabilitate moneatur, v. asq. Salas, Card. de Lugo, Dian. t. 3. p. 2. R. 4. Quia utraq; pars habet jus proferendi suas rationes in judicio, ergo etiam Advocatus patrocinandi; neq; semper est verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit judicium Judicis. Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9. & supra l. 1. c. 2. & in precepta, d. 10. q. 3. p. 4.

Dixi, Civilibus: quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu graviter peccat contra Reum; ergo etiam Advocatus. Fill. t. 40. c. 1. Neq; quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse evincere, sed rem mansuram semper dubiam: quia tunc injustè vexatur possessor; pro quo tandem Judex debet judicare, ut v. Card. de Lugo, de just. d. 41. n. 7. Salas in 1. 2. d. 1. sult. n. 208.

Resp. II. In causa criminali, potest Reum etiam fontem defendere, ut mortem aliamve poenam evadat: quia Reus non tenetur ad poenam, nisi convictus, ergo potest per se vel alium eam avertere donec convincatur, *Bon. d. 10. q. 2. p. 4. n. 7.*

Resp. III. Advocatus tenetur pauperibus in extrema, vel gravi necessitate, gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est, lex charitatis. *Nav. Cajet. Less. Fill. Bon. l. c.* Unde solves.

I. Advocatus, qui sciens patrocinatur causam injustam, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Unde parti contraria restituere debet ex peccato commissionis, quia fuit illi causa positiva damni: (similiterque si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude, quia intercedit injustitia, ratione partis adversae, Clienti vero suo tenetur restituere ex peccato omissionis, quia ex officio tenebatur monere ignorantem causam injustitiam. Quod addo, quia si clienti constabat causam injustitiam, non tenetur illi restituere, *Bon. d. 10. q. 3. p. 4. Less. l. 2. c. 3. d. 5. Fill. Laym. Tan. q. 4. dub. 6. n. 127.*

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum justum causam injustam, ut sic Adversarium vexet, impediat, differat, aut pervertat, docet *Trul. l. 8. c. 5. d. 3. ex Caj. Sayr. &c.* quia censetur defendere causam injustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita ut vix moraliter sit spes obtinendi, eò quod apud Judices semper rejiciatur, regulariter non licet suscipere: tum quia facit, ut cliens sine fructu

tem-

tempus, & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. *Gard. de Lugo, de just. d. 41.* Quando autem cliens habet bonum jus in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Advocato eum defendere in causa possessoria, (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alii, v. *Facund. in p. 8. c. 47. n. 13. Mol. tom. 1. tr. 2. d. 81. Card. de Lugo l. c. n. 10.*

IV. Advocatus, antequam patrocinium causae suscipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eamq; clienti indicare sincerè: si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ, sùptibus involvat, tenetur ad restitutionem, *Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9.* uti & qualitatem ac statum causæ, seu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset, neq; id ulla diligentia cognosci possit, non tenetur Advocatum ad damna resarcienda: docet *Bardi. d. 4. cap. 29.* quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

Suisset

V. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omninò justam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus. *Bon. l. c.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, ut desistat; aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cum stipendio sit conductus, tenetur ex justitia monere. *Tan. l. c.* Neq; potest vel ipse, vel Judex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia Si verò inducat ad transactionem

sine damno, deceptione, vi & metu, non tenetur
quia nulli facit injuriam. *Valent. Azor. Less. Luy
Bon. l. c.*

VII. Non potest absolvi, qui paratus est quovis
causas defendendas suscipere, *Sayr. l. 12. c. 24.
n. 18.*

VIII. Non licet cum cliente convenire de pretio,
post inchoatam litem, sed vel ante coeptam,
vel post finitam, *exc. Infames, 3. q. 7.* quia postquam
sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio
stare, ne prodatur. Ne licet pacisci de parte aliquota,
v. g. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio,
si victoria obtigerit: quia id graviter prohibetur
*L. Sumptus ff. de pactis. L. Item. c. de proc. c. de
sentur 3. q. 7. L. Si qui, cod. de post. Ratio est, ne pro
beatu occasio, per fas & nefas procurandi victo-
riam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem,
si justum pretium non excedat, & dolus &
fraus absit, v. Sylv. V. Advocatus Nav. c. 15, Fill. Lay.
Bon. Sanch. l. 5. Consil. cap. 7. d. 9. & l. 37. & Cardan.
Lugo l. c.*

IX. Peccat Advocatus, 1. Si, cum non sit idoneus,
officium Advocati exerceat, & patrocinetur.
L. Nemini, ff. de Advoc. S. Thom. 2. 2. q. 71. estq; peccatum
ex genere suo mortale, 2. Si defendat causam
injustam secundum dicta, *cap. 1.* 3. Si ob nimias
dilationes, illicitas subornationes testium, & c. notabiliter
officiat parti adversae, habenti alias justam causam,
& c. v. *Nav. c. 25, Fill. q. 3.* 4. Si utriq; parti
patrocinetur; quia repugnat, ut utramq; partem
aeque defendat. *Sylv. Sanch. consil. p. 2 l. 6. c. 7. d. 7.* In
diversis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat.

gnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Judex, vel Af-
 fessor, agat Advocatum, quia duo officia contra-
 ria in eadem causa exercere non licet. *Sylv. Adv.*
 q. 2. 6. Si (tametsi defendat causam justam) pro-
 ducat scripturas, vel testes falsos, aut instrumen-
 ta; non tamen peccat, si in causa manifesta ^{jurda}
~~adversarium accipiat, dummodo nulla utatur falsitate~~
 iura, v. gr. allegando falsa, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 71.*
 a. 3. *Sylv. Sanch. cons. p. 2. l. 6. c. 7. d. 8. Trul. l. c. 7.* Si
 adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinam
 reprobam; vel leges bonas in falsos sensus sci-
 ens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alte-
 rius partis quærat dilationes ad rem non facien-
 tes. *v. Fill. Trul. l. c. 9.* Si accipiat mercedem inju-
 stam. Quando autem à lege pretium nullum ta-
 xarum est, censetur illud justum, quod habetur ta-
 le iudicio prudentum, attenda qualitate negotii,
 dignitate, scientia, & peritia Advocati, & labore,
 quem impendit, ac demum consuetudine appro-
 bata. *v. Trul. l. c. d. 5.* 10. Si contractum usurarium,
 vel aliter iniquum suadeat aut probet. 11. Si leges,
 statuta & consuetudines patriæ ignoret, (unde si
 grave damnum clienti obveniat, tenetur compen-
 sare) vel intelligere non studeat.

X. Peccat advocatus contra justitiam, si ratio-
 nes, & fundamenta clientis, quem justè defendit,
 vel secreta causæ detegat adversario, ut ex aliis
 probat *Fagnad. in p. 8. c. 47. n. 13. v. etiam Card. de*
Lugo l. c. n. 6. teneturque ad restitutionem, si eam
 ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs:
 quia fecit contra officium, nec adhibuit diligen-
 tiam ad causam obtinendam in favorem clientis.

Azor. Fill. & c. ll. cc. Limitant tamen aliqui, nisi

periculum sit, ne pars adversa grave damnum in
 que patiatur; quia ajunt, quilibet potest sine
 damno, grave damnum alterius prohibere, v. *Laym.*
p. 2. cap. 31. Azor Regi. Fill. Lay. lib. 1. t. 1. cap. 5. m. 18.
 Verum hanc limitationem, cum *S. Thom.* alii
 non admittunt, nisi forte Reus capite plestendo
 esset, & accusator injustè procederet: tunc enim
 ajunt, Advocatus accusatoris deberet falsitatem
 prodere: si tamen spes esset profuturum, ac
 cusatore prius monito, ut desistat. v. *Card. de La-*
go l. c.

XI. Advocatus, si causarum expeditiones, cum
 præjudicio clientum, differat, postponat, vel ple-
 res acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac te-
 netur ad restitutionem; uti & omnium damno-
 rum, quæ per ejus imperitiam, malitiam, vel ne-
 gligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen
 tenetur in omnibus causis adhibere eandem dil-
 gentiam, sed majorem vel minorem, pro causa
 qualitate. *vid. Fill. Bon. in prac. 8. d. 10. q. 3. Less. l. 1.*
c. 39. d. 9. Laym. l. 1. t. 1. c. 5.

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ii omnes justè fideliterque ex-
 exercere suum officium, sive ex debito muneris tan-
 tum, sive etiã ex juramento. Item tenentur scire
 ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque
 diligentiam adhibere, præstando omnia necessa-
 ria, terminos justos petendo, & appellando, cum
 fue-

fuerit necessarium, *Bon. Escob. & commun.* Unde resolvuntur sequentes Casus.

I. Peccant, si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis: si secreta servanda non servant; si partibus, vel earum solicatoribus, aliisve, tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium majus justo, vel ultra premium taxatum; si lites iniquas suadeant, &c.

II. Referens peccat, 1. Si defectu studii, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. Si sit partialis, coneturq; unius partis justitiam magis, quàm alterius explicare. 3. Si sententiam alterutri parti manifestet, priusquàm evulgetur, undè possint gravia incommoda sequi, v.g. Judex recusari, &c. *v. Escob.*

III. Secretarius peccat 1. Si juramentum violet. 2. Si arcanum prodatur. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Judicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, sive exaggerando, vel imminuendo, sive immutando, aut invertendo. *Escob.*

IV. Tabellio, sive Notarius publicus peccat, si sine sufficienti peritia (v.g. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depositione testium aliquid addat, vel detrahat, non levis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocollo, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causam expeditionem, ut pecuniam extorqueat. 7. Si te-

Amentum scribat hominis rationis usu destituta
 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necesse
 farias, ex ignorantia culpabili, vel malitiâ, præter
 mittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium
 unius rogatu, & alterius damno, non exhibeat,
 conficiat instrumentum usurarium, vel falsum
 præsertim in damnum tertii; si faciat, ut processus
 & causæ veniant ad alios Judices, vel Referentes
 &c. quàm ordo illius tribunalis postulat: quod
 multum interest habere hunc, vel illum Judicem
Efc. v. Laym. l. 3. q. 6. c. 2. Bon. in præc. disp. ult. p. 1.
 11. Si secretum violer, v. g. aperiendo parti ad verum
 dicta testium, ante eorum publicationem; quod
 esse mortale contra justitiam docet *Trul. l. 8. c. 1.*
num. 3. ex Nav. c. 25. n. 52. 12. Si parti petenti instru-
 menta occultet, præsertim quæ continent legata
Nav. l. c. n. 53. Sylv. v. Tabellio Trul. l. c. 13. Si aliquid
 occultet, vel parti petenti transumptum processus
 neget. 14. Peccat graviter, si amisso instrumento
 antiquo publico, vel testamento, aliud simile de
 novo confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret injus-
 tam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit ex-
 pedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm justum.
 4. Si suadeat Reo, vel parti, ut injustè veritatem
 neget. 5. Si sua injuria; negligentia, aliave culpa,
 causa sit, ut lis perdat. 6. Si nomine juris juret, si-
 ne particulari ejus informatione, cum periculo
 pejerandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, scilicet
 tunc incommo di metu, &c. *v. Efc. Laym. l. c. Bon.*
q. 3 p. 4. 8. Si partes adducat ad concordiam ini-
 quam. 9. Si differat causam, vel pervertat Judicem,

vel petat terminos impertinentes, aut dilationes
superfluas 10. Si falsos testes inducat, v. Sayr. l. 12.
c. 24. Fill. tr. 40. r. 10, n. 294. Trul. l. 8. c. 6. d. 1.

DUBIUM V.

Quod sit officium Accusatoris?

Resp. Ut in accusatione seruetur iustitia, cavē-
da sunt tria. Primum est, calumnia, i. e. impositio
falsi criminis vel ejus, quod sufficienter probari
nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi,
& subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbi-
trio Judicis. Secundum est, prævaricatio, id est,
collusio cum Reo, & simulata tantum accusatio.
Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequa-
tur, obligationem restitutionis inducit. Tertium
est, tergiversatio accusationis inchoatæ, absq; ju-
sta causa. Quod addo, quia cum causa, v. g. ob im-
perium Principis, vel Judicis, quod intersit Reip.
talem personam non puniri, vel infamari, vel quod
in accusatione defectus substantialis sit commis-
sus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu
causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de
crimine, si videat se non posse probare, Fill. tr. 10.
c. 7. n. 205.

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare?

Resp. I. Privatum rarò ad id teneri: tum ex praxi
timoratorum; tum quia alias tribunalia essent ple-
na accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi I. Privatum: quia si quis à Repub. stipen-
diū ob hoc accipiat, v. g. fiscalis, &c. tenetur ex ju-
sti-

fitia, & consequenter ad damna, ex omissione de-
cusationis secuta, *Fill. Bon. in 8. p. r. c. d. 10 q. 3. p. 1.*

Dixi II. *Rard*: quia si ita exigat bonum publi-
cum, v. g. si proditio imminens, vel grave damnum
vitæ innocentis, aliter averti non possit, & crimen
facile probari possit, tenetur etiam privatus accu-
sare, vel saltem denunciare: idq; tamen ex chari-
tate tantum, quæ restitutionem non importat, *Fill.*
Bon. l. c.

Resp. II. Accusare prohibentur, 1. Excommuni-
cati, proditores, infames, idq; in poenam criminis.
2. Filii, servi, suos parentes vel dominos, ob reve-
rentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecen-
tiam, *Less. l. 2. cap. 3. d. 5. Bon. l. c.*

Resp. III. Non teneris, imò nec debes etiam, po-
sito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si
delinquens emendatus est, sine periculo reciden-
di, & parti læsæ satisfactum; nec periculum im-
minet aliis; nec crimen est notorium: quia sine
causa proximi infamia sequetur. *supra l. 2. c. 3. c. 2.*
d. 4. 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tan-
quam consultor, advocatus, &c. Nisi tamen is,
qui secretum commisit, innocentem, vel rempub-
licam injustè vexaret, nec vellet desistere, *Card. de*
Lugo, de just. d. 14. n. 142. 3. Si indè immineat grave
periculum honoris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si

etiam probare cogereris, nec posses,

vid. Cardin. de Lugo, d.

38. f. 2.

DUBIUM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosq; debere. 1. Externo sensu percepisse id, de quo testatur. 2. De eodem facto & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantum singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possint, juxta verbum vulgarem:

*Conditio, sexus, aetas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requiruntur.*

Hinc à testando rejiciuntur, 1. Servi. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in civilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine juncti, & domestici exceptis quibusdam casibus, apud *Less.* l. 24. cap. 3. n. 38. 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii criminis. 9. Personæ inopes, & viles. 10. Deliri, & semisati: ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito:

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari.
II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus?

Resp. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cum ita necessarium est, ad averendum grande malum proximi; aut reipub. vel ex præcepto, cum Judex, seu superior habens potestatem,
ita

ita legitimè præcipit. In quo ultimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citaris, non peccabis contra iustitiam; ideoque nec teneris restituere, ut contra multos docet, *Valent. & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum, quod autem jus nascatur ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imò et si sit communis sententia, ad restitutionem teneris eum, qui à Judice citatus fugit, vel testimonium fraude declinavit, cum sit efficax & moralis causa, ut Judex sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est improbabile, quod docet *Mol. & Less.* non teneris. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantum obedientiæ: proindeque non comparens, contumax tantum est, & inobediens, non autem injustus, *Less. l. 2. c. 17. & 30. v. Bonac. Laym. l. cc.*

Resp. II. Etiam legitimè & juridicè interrogatus, non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, ut consiliarius, advocatus, medicus, &c. modo tamen non sit necessarium ad magnum Republicæ, vel proximi malum avertendū: tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi jurasses te nulli dicturum; quia tale juramentum non obligat, cum jure naturæ tenearis ad contrarium. *vid. Laym. c. 4. n. 9.* 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis, imminet notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel privatum alienum prævaleat, ut notat *Card. de Lugo, de just. d. 39. num. 10.* Unde communiter non teneris testari contra cōsanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti

pisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires.
 5. Si factum intellexisti per injuriam, v.g. aperien-
 do literas, cogendo alium ad revelationem, &c.
Laym. l. 3. tr. 6. c. 4. n. 5. Mol. d. 5. n. 5. 6. Si alter pro-
 babiliter in facto non peccaverit, vel propter i-
 gnorantiam, vel quia rem aliquam accepit in oc-
 cultam compensationem debiti, ex quo tanquam
 de fure inquiratur. Ratio, quia mens Judicis est,
 inquirere de delicto. v. *Az. 3 p. 1. uli. c. 27. Fill. Bon.*
d. 10. q. 3 p. 3. Laym. l. c.

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per
 quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad
 impeditiōem, vel reparationem omnium damno-
 rum, quæ causantur. Item tenetur revocare cum
 pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si Reus
 de ea periclitetur, & putetur revocando aliquid
 effecturus. Ita communiter. Ratio, quia in damno
 æquali, potius habenda est ratio innocentis, vid.
dub. seq. a. 1.

Dixi I. *Sciens*: quia si ex ignorantia, inadverten-
 tia, aut oblivione inculpabili, falsum est testatus,
 et si teneatur impedire, si possit, non tamen ad re-
 stitutiōem, etiam si Reus damnatur. Ratio, quia
 neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum
 illud testimonium nihil effecisset, v.g. quia per fal-
 sa testimonia aliorum, jam tota causa damni erat
 data, ita ut Judex ex hoc testimonio nihil fuerit
 motus, ad nihil tenebitur. *Less. l. 2. c. 30 & Laym. l.*
1. s. c. 8. & alii.

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si
 veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si
 se

se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari.
Si iudici iustè interroganti non obediat. §. Si pro-
tium pro dicenda veritate accipiat.

DUBIUM VII.

De Reo.

ARTICULUS I.

*An, & quando Reus teneatur fateri
veritatem?*

Resp. I. Si non interrogetur legitime, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Judicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, ut mendacium absit. Ratio, quia tunc Judex non habet jus interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita Less. Laym. tr. 6. l. 3. c. 5. Bon. d. 10. q. 3. p. 2. Unde resalves.

I. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Judex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet sine prævia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Judex non interrogat legitime. 4. 7. r. Less. Fill. Laym. Bon. ll. cc. Card. de Lugo d. 40. n. 1.

II. Nec tenetur, si dubitet, an Judex legitime interroget: quia non tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet superiorem posse præcipere. Ita Less. Fill. Laym. l. c. Sanch. l. 6. consil. c. 3. d. 31. Sal. C. de Lugo, & c. contra Sylv. Bon. & alios.

III.

III. Judex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, &c. ut Reo constet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, aliisve bonis, quæ bona fide possidet, spoliare. *Cajet. Nav. c. 25, n. 43. Card. de Lugo, d. 40. n. 1.*

IV. Si Reum juridicè quidem interroget Judex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo, stricto ense: potest Reus (idem est de teste) licet sciat semiplenè probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia si Judex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum *S. Tho. q. 69. a. 1. Sot. Fagund. p. 8. c. 34. Dian. 3. p. t. 5. misc. R. 66. Card. de Lugo d. 40. n. 5.*

Resp. II. Etsi communior, & verior sententia sit *S. Th. 2. q. 69.* si Reus legitimè interrogetur à Judice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere; probabile tamen est etiam, quod ex *Sylv. docet Sa & Less.* non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi, & nullum grave damnum reipub. timeatur, *Tann. d. 4. q. 4. d. 5. Card. de Lugo, d. 40. n. 15.* ubi dicit, esse sententiam valdè probabilem, & in praxi tutam. Ratio, lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v. g. mortis; tum quia inhumanum videtur, ut, qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem pœnam, v. g. perpetui carceris, subeat; tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. *Bon. in 8. præc. d. 10. q. 3. p. 2. n. 17.*

Dixi

Dixi I. *In Capitalibus*: quia aliud est de caulis in quibus agitur de poena Ecclesiastica, & quae medicinalis.

Dixi II. *Si spes sit evadendi*: quia absque ea cesset ratio celandi veritatem. *Vnde resolves.*

I. Non semper opus est (juxta dicta *Resp. 2.*) Confessarius Reum urgeat ad crimen faciendum. *Card. de Lugo, d. 40. n. 20.*

II. Post sententiam latam, Reus non tenetur confiteri crimen, quod antè injustè negavit: quod finito iudicio, finitur obligatio Rei, *Laym. l. c. l. m.* probabile est, nec ante sententiam ad id tenetur (etiam si adhuc sit in potestate Judicis) donec in eum interrogetur. *Card. de Lugo, d. 40. n. 17.*

Resp. III. Si quis ad evitanda tormenta graviter mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Navar. & alios docet Angelus, syl. v. Less. 2. c. 11. d. 7. Tann. de just. d. 4. q. 4. dub. 3.* Ratio, quia non est mentitus perniciosè, cum non teneatur tantis tormentis vitam conservare, *v. Card. de Lugo l. c.* *Unde resolves.*

I. Talis non tenetur postea crimen revocare, quamvis ante perjurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta revocetur; quia etsi perjuratio graviter peccarit, hoc jam transit, & non retractando nemini facit injuriam; ideoque sufficit; coram Deo poenitere. *v. Less. Tann. l. c. & q. 5. d. 4.*

II. Si ex illa falsi criminis confessione, grave damnum aliis sequeretur, v. g. bonum Reipublicae.

fama religionis, vel familię notabiliter læderetur, aut aliqui idē in hæresin lapsuri essent, quævis potius tormenta perferenda essent, *Tan. l. c. & q. 5 d. 4.*

III. Si reus tormentis coactus, denunciavit alium innocentem, tenetur sub mortali ante suam condemnationem, & si tum nō fecit, etiam potest sententiam damnationis revocare: ad quod etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi *Tol. l. 5. c. 66. n. 7. Less. cap. ult. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103.* ubi subjungit, 1. Si quis tamen sequatur, ipsaq; praxi servari advertat eam sententiam, quæ negat per revocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem ante factam, ut docet *Delrio. l. 5. f. 5. Valent. d. 6. q. 13 p. 4.* is consequenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad revocationem, quia esset inutilis. Ita *Tan. l. c.* Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile.

2. Monet idem *Tan. n. 105.* cavendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius Reo damnato inculcet retractionem denunciationis iniquè factæ; vel retractionem factam imprudenter & cum scandalo evulget.

Quæres. An reus teneatur revelare complices?

Resp. I. Si omninò occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis convinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodatur, ordinariè non peccabit, *Less. l. c. & Laym. l. 3. t. 5. c. 5.*

Resp.

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus, ideoq; si nolit, secundum Nav. non erit absolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœne?

Resp. Quando sententia est materialiter infirmita, lata tamen secundum allegata & probata, et in conscientia non obliget, non potest Reus Judici positivè resistere; tum ob scandalum; tum quia tali casu Judex habet jus sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter Less. Sanch. contra Viñt. Bonac. Card. de Lugo d. 4. n. 38.

Dixi, positivè: quia Reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam, (quoad mortem, vel pœnam morti æquivalentem, v.g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum jus habet ad vitæ suæ conservationem, ut nulla potestas humana obligare possit ad eam non conservandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet, Less. l. 2. c. 31. d. 5. Unde resolves.

I. Regulariter Reo licet fugere, etiamsi cultos carceris grave damnum inde passurus sit, (saltem nisi juraverit se mansurum) quia utitur suo jure, & nulli facit injuriam, Fill. t. 40. c. 4. n. 274. Azor. Less. d. 5. n. 31. nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans. v. Bon. d. 10. q. 3. p. 2. n. 13. Less. l. c.

II. Multo magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam

iam à ministro apprehendente se executere, non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *ibid. c. Regin l. 24. n. 4.*

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiae, custodes (præcisavi & injuria) decipere, tradendo, v. g. cibum & potum, ut sopiantur, vel procurando, ut absint: item vincula & carceres effringere: quia cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alii captivi per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno: quia tantum est eius causa per accidens, cum jure suo utatur. Nec refert, quòd leges & magistratus quidam tales effractorum graviter puniant: id enim fit, quod vel contrariam sententiam sequantur; vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus; vel quod propter bonum reipub. ea poena statuta sit, *Fill. l. c. Tan. d. 4. q. 4. dub. 5. ex aliis multis, v. Card. de Lugo d. 40. f. 4.*

IV. Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non solù consilio juvare Reū, ut fugiat, sed etiam supeditatis instrumentis, v. g. funibus, lima; &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere licet, *Less. l. c. d. 6. n. 40. Tan. l. c. Sylv. Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ut habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli Reo licita est, propter jus vitæ conservandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. l. c. v. Box. d. 10. q. 3 p. 1.*

Quæres. An Reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse justam, & justè processum esse, non licet, (licet tamen supplicare) quia

quia id esset iudici calumniam imponere. Imò in
justè appellans tenetur de damno. Si verò p
sententiam iniquam esse, aut injustè processum
esse; aut si diversè sint opiniones, potest appellare.
v. Tan. l. c. n. 100. C. Lug. l. c. c. 14. Sanch.

DUBIUM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo

Resp. Observanda sequentia. 1. Instruat eum
quod quæ secum in foro conscientie agit, cum Ju
dicibus non communicentur, ideoq; sive sit noc
cens, sive innocens, id ei, nec prodesse, nec obesse
possit. Ratio, quia alias multi conantur se falso
probare innocentes, ut à Confessario juventur. al
contra falso se nocentes dicunt, quod timeant, ne
Confessarius conferat cum Judicibus, ipsiq; revo
centur ad torturam. Unde expedit, 1. Ut non tem
erè evulget Confessarius accepta extra confessio
nem. 2. Ut ad confessionem sacramentalem Reo
um non admittat, nisi postquam in foro profano
res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, ut omnia
fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur
eadem fateri Judici: ante tamen de contritione ag
endum est, *Delrio. l. 6. c. 1. §. 3. Tan. d. 4. q. 5. d. 4.*

II. Ne cogat importunis modis Reos, ut se ta
les fateantur; tum quia verè quidam rei non sunt,
& victi illa importunitate, ne moriantur in com
municati, vel à Confessario in extremis defera
tur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est con
fessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum
conversione: de hac ergò laboret, & sequetur bo
na confessio, non autem contra. *Tan. l. c.*

III. Caveat, ne coram Reo censeat modum procedendi judicialem; proindeq; communiter non admittat querelas de injuria facta, cum non sit Confessarii ea judicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Et si quidam auctores permittant Judici uti dolis bonis, ad crimen eliciendum; non tamen id licet Confessario, ne ministerium ejus infametur.

V. Non licet (secundum Concil. Antioch. Can. 33. & cap. 34. Non licet:) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem, v. Tan. d. 4. q. ult. dub. 5. n. 128.

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in judicio, ipsumq; modum processus, ut & prudentius possit in suo foro agere, & Judicem, si cubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet, 1. An consortes criminis prodiderit, (si secundum supra dicta tenebatur) & quidem si falso alios infamârit, inducat ad revocationem, etiam cum periculo torturæ. v. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. num. 103. & dicta dub. superiore. 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione, in magiam sit lapsa; ut si postea neget, convinci possit in eodem foro. 3. In qualitate em superstitionis, an ex animo Christianæ fidei renunciârit, dæmonem adoraverit, falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim conjunctis, ut marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque quomodo iis deinceps occurrendum, atque inter

inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Judici significare, Reum in extremis denunciacione revocasse; tum quia Judices id parvi faciunt (quod rectè, vide *Laym. & Tann. l. c.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia, innocentiam denunciati evulget, cum eo ipso revocatum peccatum denunciantis. Quare si aliquando Judicem movere expediat, rogandus est Reus, ut extra confessionem, & coram testibus dicat, eoque, ut Judex moneatur.

IX. Si alicujus innocentiam ex confessione colligeret (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse, docet *Ta. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 85.*) id Judici aperte, ac pro Reo intercedere, periculosum est, tum quia post publicatam Rei confessionem, ei non credetur; tum quia si plures audiat hoc ipso aliorum innocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli; tum quia si Rei cognoscant eum pro innocentibus intercedere, occasione arripiunt, eum callidè sua facinora celandi, v. *Laym. l. 3. tr. 6. c. 5. Tan. d. 4. q. dub. 5. n. 65.*

Etsi pro Reis, etiam justè damnatis, intercedere aliquando possit, maximè apud magistratum superiorem, juxta scripturam, *Prov. 24. v. 11. Erue os, & c.* valde tamen prudenter, & moderatè id faciendum: quia relaxatio potest esse illicita, Judexque (non tamen Confessarius, nisi ea prævidetur) fiet reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire, vid. *Bon. in t. præ. d. 10. q. 2. c. 3. Tann. de just. d. 4. q. 5. dub. 4.*

DUBIUM IX.

Que obligatio Medicorum, Pharmacopaeorum, & Chirurgorum?

Resp. Tenentur ii imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub gravi obligatione, sufficientem habere scientiam, sive peritiam. *Navar. cap. 25. Anton. C. Lugo, d. 27 num. 1.* Deinde in curandis infirmis, servare sequentes regulas. 1. Ordinariè debent sequi opiniones medicorum securas, & tutas. Ratio est periculum & damnum proximi. Ita *Bon. Laym. Sanch. 1. mor. cap. 9.* 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certo infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur: quia alias imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tum quia alioquin salutem proximi in discrimen adducerent, tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum sit, possunt, imò debent illud adhibere. Ratio, quia sic infirmi negotium utiliter geritur, si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ non habeat. *Laym. lib. 1. tr. 1. c. 5. Fill. n. 152. Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9.* Unde resolves.

1. Medicus peccat, 1. Si absque sufficienti peritia gravem morbum curare tenter. 2. Si occurrente

gravi & insolito morbo, speciali studio operari non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quam profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præsertim, quando de iis non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter utilia. 5. Si non benè perspecta morbi natura, temerè adhibeat remedia obvia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel gravis læsionis. 6. Si agnito ægroti periculo, oportune non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, v. gr. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facildè, & sine necessitate, à jejunio absolvat, carniùm esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. *v. Bonac. l. c. Nav. cap. 15. Azor. 1. p. l. 2. c. 17. Escob. l. 2. E. 3. cap. 9.*

II. Pharmacopola peccat, 1. Si rudis & ignarus munus exerceat. 2. Sine arte, vel diligentia, medicamenta conficiat. 3. Melle in potionibus pro saccharo utatur. 4. Si unum medicamentum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum, & non majoris pretii) contra medici præscriptum, cum gravis damni periculo porrigat, *v. Salas. dub. 34.* 5. Si medicamenta ad non patiendum, vel ad foetum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. *vid. Escob. l. c. 1*

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientia & peritia sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando gravitas vulne-

ris exigit, non consultat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem iusto maiorem exigat. 5. Si abortus causa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. v. *Escob. l. e.*

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & ceterorum sæcularium?

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus resolves.

I Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspitione pravi usus. 2. Si paratus sit quodcumque pretium, etiam iniustum, ab emptore accipere. 3. Rem carius, quam supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum gravem occultum non aperiat, pondus & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum injuriam, monopolium iniustum instituat, merces omnes unius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignorantibus. 7. Si merces veteres & inutiles novis admisceat, & vendat eodem pretio utrasque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum possit, non solvat creditoribus cum gravi eorum damno. 10. Si mercibus solvat, quod pecunia debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si juret falsò, se tanto pretio

486 L.IV. de Stat. C.III. D.X. de Obl. Mer-
tio merces comparasse. 13. Si contractum in
quemcunque, dubitans de ejus justitia. 14. Si em-
res furtivas, &c. v. *Efc. t. 2. E. 3. c. 12.*

II. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros probi-
bitos, vel lascivos. 2. Si librum defectu laborante
vendat pro integro, &c. v. *Efc. c. 13.*

III. Argentarius, sive Aurifaber peccat, 1. Si
pro auro vel argento vendat, 2. Auro vel argento
plus æris misceat, quàm requirit, & emptoribus
mixtionem non significet, neq; minuat pretium.
3. Si ex rebus furtivis aliquid emat, mala fide, 4.
communem lapillum pro pretioso vendat, 5.
pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant, 1.
jurent se tali die opus perfecturos, quod sciant
(vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiae co-
igant, quam ad opus sit necessarium, aut partes
alicujus momenti, quæ supersunt, retineant, sine
voluntate domini. 3. Si diem festum sine gravi
causa violent, per se, vel per suos famu-
los, &c. v. *Efc. c. 1. d. 13.*

LI